

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος δωδέκατος Συνδρομή ἑτήσια : Ἐν Ἀθήναις, φρ. 10, ἐν ταῖς ἑξαρχαῖς φρ. 12, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20. - Αἱ συνδρομαὶ ἔρχονται ἀπὸ 1 ἰανουαρίου ἐκάστου ἔτους καὶ εἶναι ἑτάσαι - Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6 9 Αὐγούστου 1881

ΘΕΣΣΑΛΙΑ

Ἡ χώρα, ἥς τὴν μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἔνωσιν ὥρισεν ἡ Εὐρώπη ἐν Κωνσταντινουπόλει, διασχίζεται εἰς δύο μέρη ὑπὸ τῆς ὑψηλῆς καὶ γραφικωτάτης σειρᾶς τῆς Πίνδου, καθηκούσης ἀπὸ τοῦ βορειοδυτικοῦ εἰς τὸ νοτιοανατολικὸν καὶ ἀποτελοῦσης φυσικὸν ὄριον Θεσσαλίας καὶ Ἡπείρου. Ἀπὸ τῆς σειρᾶς ταύτης, ἐγγὺς τοῦ διαβολίου Μετσόβου, πηγάζει ὁ Πηνειὸς, βέων μαιάνδρου δίκην πρὸς ἀνατολὰς, παρὰ τὰ Τρίκκαλα καὶ τὴν Ἀρίσαν, καὶ ἐκβάλλων εἰς τὸ Αἰγαῖον διὰ τῆς πολυρηνήτου κοιλάδος τῶν Τεμπῶν. Τοιοῦτον τρόπον ἡ Θεσσαλία διαιρεῖται κατὰ πλάτος εἰς δύο μέρη, πάνυ διαφέροντα ἀλλήλων. Τὸ βόρειον εἶνε ἄγριον, ὄρεινόν, δυσπρόσιτον, καὶ καλύπτεται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὑπὸ δασῶν πυκνοτάτων. Πρὸς ἀνατολὰς τοῦ ὄρεινου μέρους, μετὰ τὸν Πηνειὸν, Εὐρώπου καὶ θαλάσσης, ὑφύεται μεγαλοπρεπὴς ὁ πολύπτυχος Ὀλύμπος, ὅστις, κατὰ τὰ ἐπιχώρια δημοτικὰ ἄσματα, ἐρίζων ποτὲ πρὸς τὴν γείτονα Ὀσσαν, ἐσεμνύνετο λέγων

Ἐχω σαράντα δύο κορφαὶς κ' ἐξήντα δύο βρυσούλαις.

Ἡ πανυπερτάτη κορυφή του, ἔνθα ἐκάλει εἰς βουλὴν τοὺς ἄλλους Θεοὺς ὁ τερπικέραυνος Ζεὺς, εἶνε ὅλη φαῖα χάλιζ, ἣν ἐπὶ τῶν κατωτέρων ῥάχεων ἀναπληροῦσι πολλαχοῦ πυροειδεῖς σχηματισμοί. Ἡ φυτεία σφριγᾷ κατ' ἐξοχὴν ἐπὶ τῶν βορείων καὶ τῶν δυτικῶν κρημνῶν. Κυριώτερα δένδρα εἶνε ἡ δρυς, ἡ ὀξύς, ἡ πίτυς, ἡ πεύκη, ἡ ἄγρια ἐλαία, ὁ ἄμνις δὲ ἡ ἄγνος (λυγαρία), ἡ ῥοδοδάφνη κ.λ. Ἐν ταῖς κοιλάσι φύεται ἄφθονος ἡ ἰσπανικὴ καστανὴ ἐκατέρωθεν δὲ τοῦ ποταμοῦ καὶ τῶν ποταμίων σκεπάζονται αἱ ὄχθαι ὑπὸ δασυφύλλων δένδρων καὶ τῆς δάφνης τοῦ Ἀπόλλωνος. Ἐν τοῖς δάσεσιν ἐμφωλεύουσιν ἔλαφοι, λύκοι καὶ αἶγες ἄγριαι. Ἐπὶ τῶν κλιτύων καὶ ἐν ταῖς κοιλάσιν ὑπάρχουσι πολυάριθμοι κῶμαι, τὰ «Κεφαλοχώρια» λεγόμενα, κατέχουσαι γῆν ἰδίαν, ἀπηλλαγμένην πάσης φεουδαλικῆς καὶ οἰαδῆποτε ἄλλης δουλείας. Ἐκ τῶν κατοίκων οἱ μὲν εἶνε Ἕλληνας, οἱ δὲ ἐν μέρει ἐξηλληνισμένοι Κουτσόβλαχοι ἔχοντες πάντη ἰδιόρρυθμον ἐθνότητα. Ἡ χώρα οὐδέποτε ὑπεδουλώθη τελείως, διότι οἱ ἀτίθασσοι ὄρεινοὶ διέσωσαν τὸ παλαιὸν πνεῦμα τῆς ἀνεξαρτησίας. Διὰ τοῦτον τὸν λόγον δὲν ὑπάρχουσι παρ' αὐτοῖς Τοῦρκοι βέηδες ἥτοι Μουσουλμάνοι γαιοκτῆται· σώζεται

δὲ ἔως τῆς σήμερον ἀναλλοίωτον τὸ ἀρχαιότατον σύστημα τῆς κατὰ δῆμους αὐτοδιοικήσεως. Ἐκάστη κώμη ἐκλέγει ἴδιον Μουχτάρ καὶ τοὺς δημογέροντας, οὐδεμίαν δὲ ἀνέχεται ἐξώθεν ἀνάμειξιν εἰς τὰς δημοτικὰς ὑποθέσεις της. Μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς καθ' ἡμᾶς ἑκατονταετηρίδος ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἀπωθεῖτο μετὰ δριμύτητος καὶ ὑπερηφανίας πολλῆς ἡ φυλακὴ τῆς χώρας ἦτο ἀνατεθειμένη εἰς τοὺς ἐγχωρίους ἀρματωλοὺς, ἥτοι τὰ παλληκάρια· ἕκαστον δὲ τῶν σωμάτων τούτων εἶχε προϊστάμενον χριστιανόν, πρωτοπαλλήκαρον καλούμενον, οὗτινος τὸ ἀξίωμα ἦτο κληρονομικόν. Κατὰ παλαιὰν παράδοσιν ἡ δύναμις αὕτη χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς ὀθωμανικῆς κατακτήσεως. Οἱ Τοῦρκοι ὑπέταξαν ῥαδίως τοὺς ἐν ταῖς πεδιάσιν ἀπαντήσαντες δὲ μεγάλην ἀντίστασιν ἐπὶ τῶν ὄρεων, ἔκριναν συμφερόμενον νὰ ἀφῶσι τοῖς ὄρεινοῖς τὸ δικαίωμα τῆς αὐτοδιοικήσεως καὶ ἠρκέσθησαν εἰς μικροὺς φόρους ἐνιαυσίους. Μετὰ τινὰ χρόνον οἱ πασάδες ἐβουλεύθησαν νὰ αὐξήσωσι τὴν ἐξουσίαν των, καὶ ἐπειράθησαν νὰ λάβωσι κύρος ἀπόλυτον ἐπὶ τῶν κατὰ τόπους στρατῶν. Πρῶτον βῆμα εἰς ἐπίτευξιν τοιοῦτου σκοποῦ ἦτο ἡ ἐν τοῖς στρατηγικωτέροις χωρίοις σύστασις πολυαρίθμων στρατιωτικῶν σταθμῶν ὑπὸ τοὺς Δερβεναγάδας, ἥτοι τοὺς φύλακας τῶν στενῶν· ὅλον δὲ τὸ σύστημα διηύθυνεν ἀνώτερος ἀξιωματικὸς, ὁ Δεσβετσηπασᾶς. Οἱ ὄρεινοί, καίπερ νοήσαντες εὐθέως τὸ ἐπικίνδυνον τῆς καινοτομίας, δὲν ἀντέταξαν παραχρῆμα προφανῆ ἀντίστασιν· ἀμφοτέρωθεν δὲ τὰ συστήματα ἐσώζοντο καὶ ἐνήργουν παραλλήλως μέχρι τῶν μέσων τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος, ὅτε ἡ τῶν στενῶν φυλακὴ ἀνετέθη οὐχὶ πλέον εἰς τακτικὸν στρατὸν ὀθωμανικόν, ἀλλ' εἰς Μουσουλμάνους Ἀλβανούς, ἀσπόνδους τῶν Ἑλλήνων ἐχθρούς. Ἐκτοτε ἀδιαλείπτους ἡγωνίζοντο ἀγῶνας οἱ ἀρματωλοὶ καὶ οἱ Ἀλβανοὶ στρατιῶται μετ' ἀμοιβεσποῦς τύχης, ἄχρις οὗ ἀπεδείχθη Δερβεντσηπασᾶς ὁ ἐκ Τεπελενίου Ἀλῆ πασᾶς. Ὁ πολυμήχανος οὗτος Ἀλβανὸς, βουλευθεὶς νὰ καθυποτάξῃ ἐαυτῷ ὅλην τὴν Ἡπείρον καὶ τὴν Θεσσαλίαν, κατώρῳσε νὰ διαλύσῃ τὸ ἀνεξάρτητον σύστημα τῶν ἀρματωλῶν· δὲν ἠδυνάμηνεν ὅμως νὰ καταβάλῃ τὸ παλαιὸν φιλελεύθερον τοῦ λαοῦ πνεῦμα· οἱ διασκεδασθέντες ἀρματωλοὶ, βαρέως φέροντες τὴν νέαν τῶν πραγ-

μάτων τάζειν, ανέβησαν ἐπὶ τὰ δυσπροσιτώτερα μέρη τῆς χώρας καὶ ἐγένοντο «κλέπται». Σημειωτέον ὅμως, ὅτι οἱ κλέπται τοῦ Ὀλύμπου ἠνώχλουν καὶ ἐσύλουν μόνον τοὺς Μουσουλμάνους, διῆγον δὲ ἐν εἰρήνῃ πρὸς τοὺς ἐκυτῶν ὁμογενεῖς καὶ συμπολίτας, οἵτινες τοὺς ὑπελάμβανον προστάτας τῆς χριστιανικῆς πίστεως, ἐθαύμαζον δὲ τὴν ἀνδρείαν των, τὴν ἀκριβεστάτην εὐθυβολίαν, τὴν θαυμαστὴν καρτερικότητα, τὴν πρὸς τὰς γυναῖκας ἱπποτικὴν συμπεριφορὰν καὶ τὴν σωτικὴν ἀπάθειαν, μεθ' ἧς, αἰχμαλωτευόμενοι, ὑπέμενον τὰς φρικτωδέστερας τῶν βασάνων. Ὅσάκις ὑπὸ μεγάλης ἐνδείας ἠναγκάζοντο νὰ ληστεύσιν ὁμοθρήσκους, κατεσύλουν μοναχοὺς καὶ ἐπισκόπους, οὓς ὑπελάμβανον φίλους τῶν Τούρκων. Ἀρχομένης τῆς καθ' ἡμᾶς ἐκατονταετηρίδος, ὅτε ὑπέφωσκον αἱ ἰδέαι τῆς ἐλληνικῆς ἀνεξαρτησίας, νοήσας ὁ Ἀλῆς, ὅτι ἡ δύνατο νὰ ἐπωφεληθῇ τοὺς Ἕλληνας χάριν τῶν ἐαυτοῦ σκοπῶν, ἐπεχείρησε διαπραγματεύσεις πρὸς κλέπτας καὶ ἀρματολούς καὶ ἐπεκαλέσατο εἰς βοήθειαν τοὺς παλαιοτάτους ἐχθρούς του. Καὶ αὐτὸς μὲν ἀπέτυχε τοῦ σκοποῦ· αἱ συμμορίαι ὅμως, ὅσας τὸ πρῶτον ἐκάλεσεν εἰς τὸ εἶναι διὰ τῶν διωγμῶν, καὶ ὅσας κατόπιν συνήθροισεν διὰ τῶν προσκλήσεών του, ἀπεδείχθησαν πυρὴν τῶν στρατιῶν, αἵτινες ἔπειτα ἠγωνίσαντο ἐπὶ τῆς μεγάλης ἐπαναστάσεως. Μετὰ τὴν λήξιν τοῦ πολέμου κλέπται καὶ ἀρματολοί ἐγένοντο ἄφαντοι, ἡ δὲ φυλακὴ τοῦ ὅρους ἀνετέθη εἰς Ἀλβανούς· ἀλλ' οὐδέποτε ἐξέλιπε τὸ φιλελεύθερον πνεῦμα· οἱ ὀρεινοὶ τοῦ Ὀλύμπου ἀείποτε ἐνθουσιάζοντες ἐπευφήμησαν εἰς πᾶσαν ἐπιτυχίαν τῶν Ἑλλήνων ἀπόπειραν ὑπὲρ τῆς ἐπεκτάσεως τοῦ μικροῦ βασιλείου των. Δυσμῶθεν τοῦ Ὀλύμπου, κεῖται ὀλιγάνθρωπος καὶ ἄγνωστος χώρα, ἥς τὴν ῥάχιν ἀποτελοῦσι τὰ Καμβούνια ὄρη, συνδόντα ἐν σχήματι τοῦ γράμματος V τὰς δυτικὰς ἄκρας τοῦ Ὀλύμπου καὶ τὰς ἀνατολικὰς τῆς Πίνδου, καὶ ὑψόμενα ὡς ἀνυπερβλήτος φραγμὸς κατὰ τῶν ἀπὸ βορρᾶ εἰσβολῶν, διότι ἔχουσι πλείστους μὲν δυσβάτους διόδους, ὧν ποιοῦνται χρῆσιν οἱ λησταί, δύο δὲ μόνον ὁδοὺς προσιτὰς εἰς ἱππικὴν δύναμιν. Διὰ τοῦτον ἵσως τὸν λόγον ἡ βερολίνειος συνδιάσκεψις συνέστησε τὰ Καμβούνια ὄρη μέλλον ὄριον Τουρκίας καὶ Ἑλλάδος.

Καταβαίνοντες εἰς τὸ νότιον ἥμισυ τῆς Θεσσαλίας, εὐρίσκουμεν χώραν πάντῃ διάφορον, εὐρεῖαν δηλονότι, πολὺν ὕδρον καὶ εὐδαίμονα πεδιάδα, διακοπτομένην πολλαχοῦ ὑπὸ ὕψωδων λόφων, ὀριζομένην δὲ πρὸς νότον ὑπὸ τῆς Ὀθρυος. Εἶνε δὲ ἡ Ὀθρυς τὸ νῦν βορεινὸν ὄριον τοῦ βασιλείου ἀπὸ τῆς Πίνδου ἄχρι τοῦ Παγασαίου κόλπου. Ἐπειδὴ ἡ μερὶς αὕτη οὐδένα εἶχεν ἀνυπερβλήτον φυσικὸν φραγμὸν κατὰ τῶν ξένων ἐποικίσεων, οἱ Τούρκοι ἐγκατέστησαν ἐν αὐτῇ ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς ἀλώσεως, καὶ ἔκτοτε ἔ-

μειναν οἱ κύριοι γαιοκτήται. Κατὰ τὸ δυτικὸν τῆς πεδιάδος εὐρίσκουμεν Μουσουλμάνους ἀγρότας, οἵτινες, διὰ τὴν ὀρνωδὴν χοιρὴν καὶ τὴν ταταρικὴν ὄψιν των, φαίνονται οὐχὶ Ἕλληνες ἢ Σλάβοι ἐξωμόται, ἀλλὰ γνήσιοι Ὀσμανίδαι, ἀπόγονοι τῶν ἐπὶ τῆς ἀλώσεως ἐκ τῆς Μ. Ἀσίας ὑπὸ τὸν Τουρκὸν βέην μεταναστευσάντων, ἵνα ματαιώσιν τὰς ληστρικὰς ἐπιδρομὰς τῶν γειτόνων Χριστιανῶν ὀρεινῶν. Ἐλθόντες ἐκ τοῦ Κονιάχ, ἥτοι τοῦ παλαιοῦ Ἰκονίου, καλοῦνται Κόνιαροι, καὶ διετήρησαν πλείστους τῶν πατρῶων ἀρετῶν· ἀλλὰ τὸ πρὸς τοὺς Χριστιανούς ἀδιάλλακτον μίσος των τοὺς ἀπέδειξε φανατικωτέρους τῶν ἐν Μ. Ἀσίᾳ ὁμοφύλων. Ἐν ταῖς ἐπιλοίποις Θεσσαλικαῖς πεδιάσιν ἀνῆλκε τὸ ἔδαφος ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς Μουσουλμάνους· ἀλλ' οἱ τοῦτο καλλιεργοῦντες ἀγρόται εἶνε ἅπαντες Ἕλληνες ἢ Κουτσόβλαχοι τὸ γένος καὶ Χριστιανοὶ τὸ θρήσκευμα. Συνήθως οἱ βέηδες ποιοῦνται τὰς διατριβὰς ἐν ταῖς πόλεσι καὶ ἐπιτρέπουσι τὴν διαχείρισιν τῶν τσιφλικίων των εἰς σουμπασῆδας ἥτοι ἐπιτρόπους, τοὺς πλείστους Μουσουλμάνους Ἀλβανούς. Οὗτοι πάλιν ἐκμισθοῦσιν αὐτὸ εἰς ἀγρότας ἀντὶ ὠρισμένου ποσοῦ τῶν προϊόντων. Ὅσάκις ὁ ἀγρότης παρέχει αὐτὸς τὸν σπόρον, ἀποδίδει συνήθως τὸ τρίτημόριον τοῦ σίτου, μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῆς δεκάτης· ὁσάκις δὲ παρέχει τὸν σῖτον ὁ γαιοκτήτης, ἡ συγκομιδὴ χωρίζεται εἰς δύο ἴσας μοίρας, μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῆς δεκάτης καὶ τοῦ σπόρου. Ἀγρότης ἐργαζόμενος δι' ἐνὸς ἀρότρου σπεῖρει 12 μεδίμνους σίτου καὶ 7 κριθῆς, πρὸς δὲ τούτοις διὰ τὰ κτήνη αὐτοῦ βρόμην, ἥς δὲν συμμετέχει ὁ γαιοκτήτης, τοῦ δὲ θέρους βόσπορον ἢ σήσαμον κατὰ τὴν ἀρετὴν τοῦ ἐδάφους. Ἐπειδὴ ἡ συγκομιδὴ ὑπάρχει κατὰ μέσον ὅρον δεκαπλασίαν τοῦ σπόρου, ὁ ἀγρότης ἔχει ἐτήσιαν πρόσδοτον 22 λιρῶν, πλὴν ὅσων κερδαίνει ἐκ ποιμνίων, ἀγελῶν, σηνάμου, χόρτου, ἀμπελώνων, μελισσῶν, μετάνης κ.λ. Ταῦτα δὲ πάντα ὑπεραρκοῦσιν εἰς τὰς χρεῖας του, διότι καὶ τὰ ἐνδύματά του κατασκευάζονται οἴκοι καὶ ἡ τροφή του εἶνε λιτωτάτη. Ἀγοράζει μόνον ἔλαιον, ἐλαίαις, ἰχθυὺς τεταριχευμένους, ῥακῆν, καφέ, σάκχαρι. Φόροι ἐν καιρῷ εἰρήνης εἶνε ἡ δεκάτη τῶν καρπῶν, περὶ τὰ 30 γρόσια ἥτοι 3/4 σελίνια ἐπὶ τῆς ἰδιοκτησίας (βεργί), 43 γρόσια ἥτοι 7/8 σελ. 9 δην. εἰς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας, 3 σελ. τῷ ἐπισκόπῳ καὶ μικρὰ εἰσφορὰ ὑπὲρ τοῦ μισθοῦ τοῦ ἐφημερίου. Κατὰ κακὴν μοῖραν παρέρχονται ἐνίοτε τὸν θεωρητικὸν τοῦτον προὔπολογισμόν ἡμέραι ἀργίας καὶ μέθης, ἔκτακτοι καὶ βίαιαι ἀπαιτήσεις τοῦ γαιοκτήτου, τοῦ ἐργολάβου καὶ τοῦ ληστοῦ καὶ νόσοι ἐνσκήπτουσαι εἰς τὰ κτήνη· καθόλου δὲ εἰπεῖν, ὅταν ἡ χώρα ᾖ ἡσυχος, ἡ τοῦ ἀγρότου τύχη δὲν εἶνε σκληρὰ. Κατὰ νόμον ἔχει δικαίωμα νὰ ἀλλάξῃ τό-

πον διατριβῆς, ἐὰν θελήσῃ, καθ' ὅσον ὁ ἰδιοκτήτης εἶνε ἐλεύθερος νὰ τὸν ἀποβάλῃ κατὰ τὴν λήξιν τοῦ ἐνιαυσίου συμβολαίου· ἀλλ' αἱ τῆς διατριβῆς ἀλλαγαὶ εἶνε σπανιώταται· διότι οἱ μὲν εὐπορώτεροι τῶν ἀγροτῶν στέργουσι τὴν τύχην των, οἱ δὲ ἄποροι κρατοῦνται ὑπὸ τῶν χρεῶν. Ἄλλοι ἀγρόται μένουσιν ἀείποτε ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ, διότι ἔκτισαν καταλύματα ἐν οἷς καλλιεργοῦσιν ἀγροῖς. Ἐν ἐκάστῃ κώμῃ ἐπικρατεῖ εἰδὸς τι ἐπιτοπίου αὐτοδιοικήσεως, ἐκλεγόμενων τῶν προεστώτων καὶ τῶν δημογερόντων ὑπὸ τῶν οἰκογενειάρχων· ἀλλ' ἡ αὐτοδιοίκησις εἶνε πολλάκις φαινομένη μᾶλλον ἢ πραγματικὴ, διότι ὁ σουμπασῆς ἥτοι ἐπίτροπος, ἐξελέγχει κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον τὴν τῶν κοινῶν διαχείρισιν, ἐνιαχοῦ δὲ ἀποβαίνει μικρὸς τύραννος. Ἀλλ' εἰς τὰς τυραννικὰς τοῦ σουμπασῆ τάσεις ἐγείρεται καὶ τις φραγμὸς σπουδαιότατος. Ἐπειδὴ ὑπάρχει σπάνις μὲν ἐργασίας, ἀφρονία δὲ ἀγρῶν, δέον νὰ φροντίζῃ ἵνα μὴ μεταβῶσιν οἱ ἐργάται του εἰς ἄλλο κτῆμα, διότι μετὰ δυσκολίας μεγίστης εὐρίσκει νὰ τοὺς ἀναπληρώσῃ. Καὶ οἱ γαιοκτήται, οἱ χαίροντες ὑπόληψιν ὅτι προσφέρονται φιλάνθρωπότερον τοῖς γεωργοῖς, προθύμως δὲ χορηγοῦντες εἰς ἐπήλυδας ἀργύρια ὅπως τοὺς ἀπαλλάξωσι παντοίων πρὸς τοὺς τέως κυρίους των ὑποχρεώσεων, δὲν εὐρίσκουσι χεῖρας ἱκανὰς εἰς καλλιεργεῖν ὅλης τῆς ἀροσίμου γῆς των, ἥς μεγάλη μερὶς ἀφίεται εἰς νομάς. Ἐκμισθοῦνται δὲ αὐτὴν τοῦ χειμῶνος Ἀλβανοὶ ἢ Βλάχοι ποιμένες, οἱ μὲν ἀπὸ Δίβρας, οἱ δὲ ἀπὸ τῆς Πίνδου καταβαίνοντες μετὰ πολυκρίθμων βοσκημάτων. Κατὰ τὸν κ. Βλῶν, τὰ τέσσαρα τμήματα τῆς νοτίου Θεσσαλίας, Ἀρμυρὸν, Φάρσαλα, Καρδίτσα, Τρίκκαλα ἔχουσι 200,000 κατοίκων, ἥτοι 180,000 Χριστιανῶν καὶ 20 Μουσουλμάνων. Ἐκ τῶν Χριστιανῶν 8 τοῖς 100 εἶνε Βλάχοι, οἱ δὲ λοιποὶ Ἕλληνες. Ὑπάρχουσι 273 κτήματα μετὰ 88,575 Χριστιανῶν μισθωτῶν. Πάντα ταῦτα ἐπὶ τῶν Κριμαϊκῶν ἀνῆκον εἰς Μουσουλμάνους· σήμερον δὲ 86 μετέβησαν εἰς χεῖρας Χριστιανῶν, ἄλλα δὲ 27 κατέχουσι Χριστιανοὶ ἅμα καὶ Τούρκοι. Ἐντεῦθεν φαίνεται, ὅτι τὸ ἔδαφος, καίπερ ἀνῆκον κατὰ μέγα μέρος εἰς τὴν δεσποζούσαν φυλὴν, περιέρχεται ταχέως εἰς τοὺς λιτωτέρους καὶ φιλεργότερους ῥαγιάδας. Ἀμα τελειωθείσης τῆς εἰς τὸ βασιλεῖον προσαρτήσεως θὰ διαμφοσθηθῶσιν οἱ τίτλοι οὐκ ὀλίγων γαιοκτητῶν· διότι, κατὰ τὴν ἐκθεσιν τοῦ ἀξιωματικοῦ Σύγγε, πολλὰ τῶν τσιφλικίων, καὶ δὴ τὰ εὐρύτατα καὶ ἀριστα, ἦσαν ἄλλοτε κῶμαι καὶ κοινότητες, δημευθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ἔπειτα δὲ πωληθεῖσαι. Οἱ ἀγροὶ φέρουσι καὶ νῦν τὰ ὀνόματα τῶν πρίσθεν κυρίων των, ὧν οἱ ἀπόγονοι τὰ καλλιεργοῦσιν ὡς ἀπλοὶ μισθωτοί, ἵσως δὲ εἶναι τῶν οἰκογενειῶν κατέχουσι τὰ παλαιὰ ἔγγραφα των. Ὅπως δὲ ποτε ὅμως ἐλπίζουσι πολ-

λοὶ, ὅτι τὸ ἅπαξ γενόμενον ἄδικον θὰ κυρωθῇ ὡς δίκαιον.

Ἡ πλείστη λοιπὸν τῆς Θεσσαλίας, ὡς ἐν τοῖς ἐμπροσθεν εἰδομέν, σύγκειται ἐκ δύο πάνυ διαφόρων μερῶν. Πρὸς βορρᾶν ἡ χώρα εἶνε ὀρεινὴ, φαίνεται ἐπιτηδειότερα εἰς νομάς ἢ εἰς γεωργίαν, οἰκοῦσι δ' αὐτὴν ἄγριοι γαιοκτήται Χριστιανοὶ, διασώσαντες τὸ ἀρχαῖον πνεῦμα τῆς ἀνεξαρτησίας, ἀποκλίνοντες δὲ εἰσέτι εἰς ὀρεινοὺς πολέμους ἢ εἰς ληστείας, κατὰ τὰς περιστάσεις. Ἡ νότιος χώρα εἶνε εὐδαίμων, πολὺ ῥῆυτος πεδιάς, ἣν οἰκοῦσι μεγάλοι γαιοκτήται Μουσουλμάνοι καὶ Χριστιανοὶ, καὶ μισθωτοὶ Ἕλληνες, Βλάχοι καὶ Τούρκοι. Ὀλίγας προστίθῃμι λέξεις περὶ ἄλλου χωρίου, ἐν οὐδετέρᾳ τῶν διαιρέσεων τούτων περιεχομένου· νοῶ δὲ τὸ χωρίζον τὴν μεγάλην πεδιάδα καὶ τὸ βόρειον μέρος τοῦ Παγασαίου κόλπου ἀπὸ τοῦ Αἰγαίου. Πρὸς νότον τοῦ Ὀλύμπου καὶ ἀπὸ τούτου διὰ τῶν Τεμπῶν χωριζομένη κεῖται ἡ Ὀσσα, ἀφ' ἧς καθίκει νοτιοανατολικῶς ἡ σειρὰ τοῦ Πηλίου. Οὐχὶ ἀπεικόντως ἐκάλεσεν ὁ Ὀμηρὸς τὸ ὄρος «εἰνόςφυλλον». Τοὺς λόφους καλύπτουσι καὶ σήμερον δρύς, πυξίαι, πετελαί, ἐλαίαι, ἰτέαι, κυπάρισσοι, μύρτοι, δάφναι· ἐν δὲ τοῖς παραδείσις τῶν γραφικωτάτων κωμῶν φύονται ἄφθονοι καστανέαι, συκαί, συκάμενοι, καρύαι κ.λ. Αἱ κῶμαι εἶνε αἱ εὐδαιμονέστεραι τῶν ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ, οὐχὶ τοσοῦτον διὰ τὴν εὐφορίαν τῆς γῆς, ἥτις δὲν εἶνε πανταχοῦ ἀρόσιμος, ὅσον διὰ τὸν μεγαλεπίβολον χαρακτῆρα τῶν κατοίκων, ἀπάντων Χριστιανῶν, καὶ ἀπάντων Ἑλλήνων τὸ γένος, τὴν γλῶσσαν καὶ τὸ φρόνημα. Καίτοι παραπονούμενοι ἐπὶ πολλοῖς φόροις, δὲν ἀγνοοῦσιν, ὅτι ἀπολαύουσιν εὐημερίας καὶ ἐλευθερίας μείζονος ἢ πάντες οἱ λοιποὶ ῥαγιάδες. Περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐνεστώσης ἐκατονταετηρίδος εἶχον εὐρυτάτην καὶ ἀξιόλογον βιομηχανίαν, ἐρίων, βάμβακος καὶ μετάνης. Τὰ ἐργαστήρια τῶν Ἀμπελακίων ἔτρεφον ἅπαντας τοὺς κατοίκους καὶ ἦσαν λίαν γνωστά ἐν ταῖς ἀγοραῖς τῆς Οὐγγαρίας καὶ τῆς Γερμανίας. Τώρα οἱ καιροὶ ἠλλαξαν, διότι ἡ ἐγχώριος βιομηχανία κατεστράφη ὑπὸ τῶν μεγάλων καταστροφῶν τῆς δυτικῆς Εὐρώπης· οἱ κάτοικοι ὁμως διετήρησαν τὸ ἐπιχειρηματικὸν πνεῦμά των, πολλοὶ δὲ ἐκ τῆς Ζαγοράς καὶ τῶν γειτόνων κωμῶν διατρίβουσιν ὡς μικροὶ καὶ μεγάλοι ἔμποροι οὐ μόνον ἐν Θεσσαλίᾳ, Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς ἐπισημοτέροις ἐμπορικαῖς πόλεσι τῆς Ἀνατολῆς. Ἐκ τούτων δὲ οἱ πλουτήσαντες ἢ ἐπιστρέφουσιν οἴκαδε, ἢ ἐπιστέλλουσιν εἰς τὰς μικρὰς πατρίδας των ἄδρά ποσὰ ὑπὲρ τῶν ἐκπαιδευτηρίων καὶ ἄλλων φιλάνθρωπικῶν ἰδρυμάτων. Πρὸ τοῦ τελευταίου Ῥωσοτουρκικοῦ πολέμου ἡ Θεσσαλία, ὡς ἐπαρχία τοῦ φαύλως κυβερνωμένου ὀθωμανικοῦ Κράτους, δὲν διετέλει κακῶς. Ἀληθεύει, ὅτι ἐπεκράτει διαχειριστικὴ κα-
ταπίεσις καὶ δικαστικὴ διαφθορά· ὑπῆρχεν ὁμοῦς

καί τις ασφάλεια ζωῆς καὶ ιδιοκτησίας, ἡκμαζόν δὲ καὶ τὰ οἰκονομικά. Ἐν μὲν τῇ νοτίῳ Θεσσαλίᾳ τὸ εὐφορον ἔδαφος ἀπέφερεν ἄφθονον συγκομιδὴν εἰς ἀγρότας καὶ γαιοκτήτας· χιλιάδες κτηνῶν διεχέμαζον ἐν ταῖς νομαῖς, Χριστιανοὶ καὶ Μουσουλμάνοι συνδιῆγον ἐν ἀγάπῃ καὶ φιλίᾳ, ἡ δὲ κυβέρνησις εἰσεπράττετο μεγάλας προσόδους ἐκ τοῦ φόρου ἐπὶ τῶν κτηνῶν. Ἐν τῇ ὀρεινῇ καὶ δασώδει Θεσσαλίᾳ πρὸς βορρᾶν τοῦ Πηνειοῦ, εὐάριθμοι καὶ φαύλως ὠπλισμένοι λησταὶ ἠνώχλουν ἐκ διαλειμμάτων ἀγρότας καὶ περιηγητάς· ὅτι ὅμως οὐδέποτε κατέστησαν φοβεροί, τοῦτο ἀποδεικνύουσιν αἱ τῶν Ἀλβανῶν ποιμένων ἀνενόχλητοι μεταναστάσεις εἰς τὰς πεδιάδας ἐν ὧρα χειμῶνος καὶ αἱ ἀνενόχλητοι ἐπιστροφαὶ τῶν ἄμα τῇ προσεγγίσει τοῦ ἔαρος¹.

Ο ΙΑΤΡΟΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ

[Μυθιστορία Ι. Ρουφίνη. — Μετάφρ. Ἀγγέλου Βλάχου].
Συνίξις· 181 σελ. 477.

ΙΘ'

Ἡ ἀπουσία.

Ὅσάκις δύο πρόσωπα, τρυφερῶς πρὸς ἄλληλα συνδεδεμένα, χωρίζονται, ὁ μὲνων εἶνε πολὺ πλέον ἄξιος λύπης τοῦ ἀναχωροῦντος. Ἐκαστον μέρος, ἕκαστον οἰκεῖον ἀντικείμενον ἐγείρει παρ' αὐτῷ ἀνάμνησιν σκληρὰν, ἀναπαριστῶν τὴν εἰκόνα ἥτις συνδέεται μετ' αὐτοῦ. Ἐκάστη ὥρα παρερχομένη ἀναπολεῖ εἰς αὐτὸν γλυκεῖάν τινα συνήθειαν, ἣν ἡ ὥρα αὕτη ἐσήμαινεν ἄλλοτε, καὶ αὐξάνει τὴν λύπην καὶ τὴν πικρίαν τῆς στερήσεως. Διὰ τὸν φεύγοντα τοῦναντίον πᾶσα ἀφιπταμένη ὥρα καὶ πᾶν παρερχόμενον ἀντικείμενον, ἡ κίνησις, τὰ ἐπεισόδια, αἱ πληγεῖς αὐταὶ τῆς ὁδοιπορίας, εἶνε πηγὴ μυρίων μικρῶν ἀντιπερισπασμῶν, οἵτινες διακαροῦσι καὶ ἐξασθενοῦσι τὴν ἐπὶ ἐν καὶ μόνον ἀντικείμενον συγκέντρωσιν τῶν σκέψεων καὶ τῶν αἰσθημάτων.

Ἡ Λουκία δὲν ἀπετέλει ἐξαίρεσιν τοῦ κανόνος. Δὲν ἔπταιεν αὕτη, ἂν ἡ μεταξὺ Βορδιγέρας καὶ Νικαίας τοποθεσία εἶχε τόσα θέλητρα καὶ τόσων μεγαλοπρέπειαν, ἂν ἡ ὁδὸς ἀνεῖρπε πολλάκις εἰς αἰθέρια ὕψη, — ἂν ἐν τῷ βάθει τῶν κοιλάδων ἀνεπτύσσοντο αἱ πόλεις τόσον γραφικῶς, — ἂν ἦσαν τόσον ἰδιότροποι οἱ ἐλιγμοὶ τῶν αἰγιαλῶν, καὶ παρίστων νῆα πάντοτε θεάματα εἰς ἐκάστην αὐτῶν στροφήν. Δὲν ἐννοοῦμεν διὰ τούτου, ὅτι ἡ ἀγωνία τοῦ χωρισμοῦ δὲν συνετάρασεν ἐπὶ τὴν καρδίαν τῆς, ἡ ὅτι αἱ σκέψεις αὐτῆς δὲν ἐφέροντο βιαιῶς πρὸς τὰ ὀπίσω, προσκολλώμεναι εἰς τὸν ἐγκαταλειφθέντα φίλον. Ἡσθάνετο ἑαυτὴν πάντοτε ἐλευσινὴν καὶ ἀθλίαν, ἀλλ' ἡ καινότης καὶ ἡ ποικιλία τῶν ἔξω πραγμάτων προῦκάλουν διὰ τῆς βίας τὴν προσοχὴν τῆς καὶ ἀνεμίγνυντο εἰς τὸ κύριον βεῦμα τῶν αἰσθημάτων αὐτῆς καὶ τῶν σκέψεων.

Ἐν Νικαίᾳ, ὅπου ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος αὐτῶν σταθμός, οἱ Δάβεν συνήντησαν γνώριμον οἰκογενεῖαν ἀποτελουμένην ἐκ πατρὸς καὶ μητρὸς, νέων ἔτι, συρόντων κατόπιν αὐτῶν δώδεκα ἢ δεκαπέντε υἱοὺς καὶ θυγατέρας. Τὰ θήλαα μέλη τῆς οἰκογενείας ταύτης, ἐπὶ τὸν ἀριθμὸν, ἐπέπεσον κατὰ τῆς Λουκίας, καὶ κατέσχον αὐτὴν ἀποκλειστικῶς. Ὁδηγουμένη δὲ παρ' αὐτῶν ἡ πτωχὴ κόρη, ἡ νηχκάσθη νὰ ἐπισκεφθῇ τὰ σημαντικώτερα μέρη τῆς πόλεως καὶ τῶν περιχώρων, νὰ μετᾷσχη ἐκδρομῶν αἵτινες προδήλως δι' αὐτὴν ὀργανίσθησαν, νὰ παρευρεθῇ εἰς παράστασιν γαλλικὴν, δοθεῖσαν ὑπὸ φιλομούσων, ν' ἀκούσῃ διάσημόν τινα αὐτοσχεδιαστὴν, καὶ ν' ἀσχολήσῃ οὕτω εἰς τὰς διασκεδάσεις ταύτας ὁλοκλήρους καὶ τὰς τρεῖς ἡμέρας, ὅσας διέμεινεν ἐν Νικαίᾳ, χωρὶς νὰ ὑπολειφθῇ καιρὸς εἰς τὴν ἡμετέραν ἡρώϊδα δι' ἀναμνήσεις καὶ πόθους.

Ἐν Παρισίοις, ὅπου ὁ Σὶρ Ἰωάννης, συμφώνως πρὸς τὸ παλαιὸν τοῦ πρόγραμμα, διέμεινεν ἕνα μῆνα, τὰ πράγματα ἀπέβησαν ἔτι χειρόνα. Αἱ κατ' ἀνάγκην ἐπισκέψεις τοῦ Λούβρου, τοῦ Λουξεμβούργου, τοῦ Βασιλικοῦ Μεγάρου, τῶν Βερσαλλίων, τοῦ Σαιν-Κλου, τοῦ Φονταίνεβλώ, κτλ. ὁ ἀπαραιτήτως καθημερινὸς ἐφ' ἀμάξης περίπατος εἰς τὰ Ἡλύσια καὶ εἰς τὸ Δάσος τῆς Βουλῶνης, ἡ δοκιμὴ ἀπειρῶν καινουργῶν ἐσθῆτων καὶ πετάσων, τὰ θέατρα, αἱ τῆς πρεσβείας ἐσπερίδες, αἱ ἐκδρομαὶ, καὶ τέλος πάντων — τὸ φοβερώτερον — αἱ πρωΐναι ἐπισκέψεις πρὸς τοὺς ἐν Παρισίοις Ἀγγλους· ὅλη αὕτη ἡ ἀδιάκοπος τύρβη καὶ κίνησις κατέστησε τὴν ζωὴν τῆς Λουκίας ἀληθινὴν ταχυδρομίαν.

Ἀλλὰ πάντα ταῦτα ἦσαν ἀνάπαυσις καὶ ἡσυχία, παραβαλλόμενα πρὸς τὸν κατακλυσμὸν ἐπισκέψεων, προγευμάτων, γευμάτων, ἐορτῶν καὶ χορῶν, ὅστις ἐνέσκηψε κατὰ τῆς Λουκίας ἄμα ὡς ἐπάτησε τὴν Ἀγγλίαν. Ἐκ τῶν ἀπειρῶν συγγενῶν, φίλων ἢ καὶ γνωρίμων τῆς οἰκογενείας τῆς καὶ αὐτοὶ οἱ πλέον μεμακρυσμένοι, λόγῳ ἀποστάσεως ἢ συγγενείας, ἐπέμειναν ν' ἀπολαύσωσιν ἐπὶ μίαν καὶ ἡμέραν τὴν ὡραίαν ὁδοιπόρον. Ὁ δὲ Σὶρ Ἰωάννης, ἀφ' ἑτέρου, ἄμ' ἀφιχθεὶς εἰς Δάβεν, ἡνοίξε τὰς αἰθούσας του, καὶ ἤρχισε δίδων ἄλλεπκλήλους ἐορτάς, οὕτως ὥστε οὐδὲ στιγμὴν μίαν ἔμεινεν ἐλευθερά ἡ Λουκία. Οὐδεμίαν ἄλλην εἶχεν ἀσχολίαν ἐκάστην ἡμέραν ἢ νὰ ἐνδύεται καὶ νὰ δέχεται ἐπισκέψεις, νὰ δέχεται ἐπισκέψεις καὶ νὰ ἐνδύεται. Μὴ δυναμένη ν' ἀντιστῇ εἰς τὸν παρασύροντα αὐτὴν χείμαρρον, τί ἄλλο εἶχε νὰ πράξῃ ἢ νῆα κόρη ἢ ν' ἀφεθῇ ἐκούσα ἄκουσα εἰς τὸ βεῦμα;

Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ὁ Ἀντώνιος, ὅσον καὶ ἂν ἐπάλαις, δὲν κατῴρθου νὰ λησμονήσῃ τὴν Λουκίαν. Τὸ λαμπρὸν ἄστρον, ὅπερ εἶχεν ἐπὶ στιγμὴν φωτίσει τὸν ὀρίζοντά του, εἶχεν ἤδη ἀπὸ μακροῦ ἀφανισθῇ διὰ παντός, ἀλλ' οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ ἔμεινον προσηλωμένοι πάντοτε εἰς τὸν φαι-

νὸν ὁλκόν, ὅστις εἶχε μείνει ὀπισθὲν του. Ἐῖτε ἔμεινε βεβηλὸν ἐν τῷ οἰκήματί του, καθήμενος ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐκείνου κινητοῦ ἀνακλίντρου, ὅπερ εἶχεν ἐπινοήσει διὰ τὴν προσφιλεῖ του ἀσθενῆ, εἶτε διέτρεχε τὰ περιχώρα ἀσχολούμενος εἰς τὰ συνήθη του ἔργα, ἡ ἀγαπητὴ μορφή ἦτο πάντοτε ἐνώπιόν του, βλέπουσα αὐτὸν ἀφ' ἐκάστης γωνίας, καὶ διώκουσα αὐτὸν ἀπὸ πάσης καμπῆς τῆς ὁδοῦ. Ἡ μικρὰ βιβλιοθήκη, ὅθεν ἔλαβε καὶ τῆς ἐδάνεισε βιβλίον θερμὸν ἔτι ἐκ τῆς ἐπαφῆς τῶν χειρῶν τῆς· ὁ αὐλὸς καὶ ἡ κιθάρα, ἐφ' ὧν ἔπαιζε τόσον εὐχαρίστως ἵνα τὴν διασκεδάσῃ· ὁ χάρτης τῆς Σικελίας, ὃν εἶχε δεῖξει εἰς αὐτὴν ὅτε ἐπεθύμησε νὰ γνωρίσῃ τὴν γενέθλιον χώραν του· τὰ ἄνθη ὅσα τῆς ἔδωκε καὶ διεστήρει ἔτι ὀρησκευτικῶς, — πάντα ἦσαν πλήρη τῆς εἰκόνης τῆς. Πάντα περὶ αὐτὸν ἐφαίνοντο ἐρωτῶντα: «Ποῦ εἶνε;». Ἄν κακῶς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκ τῆς θεωρίας βιβλίου ὁ μᾶτην προσεπάθει ν' ἀναγνώσῃ, ἡ γείρετο κ' ἐβλεπεν ἀπὸ τοῦ παραθύρου, τὸ πρῶτον πρᾶγμα ὅπερ ἀπῆντων τὰ βλέμματά του ἦτο τὸ μέγαρον τοῦ κόμητος, ὅπου ἀπειράκις εἶχε συνοδεύσει τὴν Λουκίαν. Ἡ μεγαλοπρεπὴς ἐκείνη πύκη τῆς Ἰταλίας μὲ τὴν χλοερὰν τῆς σιαῖδα ἦν αὕτη ἐκείνη, ὑπὸ τὴν ὁποίαν τοσάκις ἐκάθητο ἡ νεαρὰ Ἀγγλίς, ὅτε ἀπεπειρᾶτο νὰ ἱχνογραφῇ τὸν πρὸς τὴν Γαλλίαν αἰγιαλόν· ἡ μεγάλη αὕτη κιτρίνη πέτρα, ἥτις ἔλαμπεν ἐκεῖ κάτω ὑπὸ τὸν ἥλιον, ἦν αὕτη ἐκείνη, ὅθεν εἶδε ποτε ἔντρομος ἡ Λουκία ἐξερχόμενον μικροσκοπικόν τι σαυρίδιον· περαιτέρω, κατὰ τὴν καμπὴν ἐκείνην τῆς ὁδοῦ, εἶχε σταθῇ ἵνα λάβῃ καὶ δώσῃ εἰς αὐτὸν μικρὰν τινα λευκὴν κογγύλην, ἣν εἶχεν ἐκεῖ κολλήσει τὸ κύμα.

Ἐτι χειρὼν ἦτο ἡ θέσις του, ὅσάκις τὸ ἔργον του ἐκόλει αὐτὸν πέραν τοῦ ἀκρωτηρίου. Ποίᾳς καὶ πόσας ἀναμνήσεις διήγειρεν ἐν αὐτῷ τὸ γηραιὸν πανδοχεῖον, ὁ βραῦς του ἐξώστης, τὸ κηπάριόν του καὶ ἡ χαλκίστρωτος ἀκτὴ! Ἐκάστη σπιθαμὴ γῆς ἔφερε καὶ μίαν ἀνάμνησιν τῆς. Ἐκεῖ μετὰ τὴν κατωφέρειαν τῆς ὁδοῦ, εἶχεν ἰδεῖ αὐτὴν τὸ πρῶτον, ὡχρὰν ὡς ὁ θάνατος, ἀλλὰ τοσοῦτον θελατικὴν ὑπὸ τὴν ὠχρότητα τῆς, ὥστε ἠπόρησε πῶς ἦτο δυνατόν νὰ ὑπάρχῃ ἐπὶ γῆς τοιοῦτον γοητευτικὸν πλάσμα. Ἐκεῖ εἶχε μεριμνᾷ τὸσοῦτον προσηνῶς ἐνῶ τὸν ἐβλεπε. Ἐκεῖ, κατὰ τὴν πρώτην τοῦ λόφου καμπὴν, ὀπισθεν τῆς οἰκίας, ἐσπέραν τινὰ εἶχε παρατηρήσει τὰς πρώτας πυγολαμπίδας καὶ ἔβλεε κραυγὴν εὐχαριστήσεως. Δὲν ὑπῆρχεν ἀτραπὸς, ἐφ' ἧς δὲν περιεπάτησαν ὁμοῦ, ἄνθος ὅπερ δὲν ἐξήτασαν ὁμοῦ, ἥχος μυστηριώδους τῆς φύσεως — ἀπὸ τῆς βροντῆς τοῦ ὠκεανοῦ μέχρι τοῦ τριγμοῦ τῆς ἀκρίδος, — ἣν δὲν ἤκουσαν ὁμοῦ, χροιά τις οἰκδήποτε τῆς θαλάσσης, τ' οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ἣν δὲν ἐθαύμασαν ὁμοῦ. Ἐπειτα καὶ ὅλος ὁ κόσμος ὠμίλει εἰς αὐτὸν περὶ ἐκείνης: ἡ Ρόζα, ἡ Σπεράντζα, ὁ Βαττί-

στας, ὁ κόμης, ὁ διδάσκαλος τῆς ζωγραφικῆς, ὁ Πρόσπερος, ἡ μήτηρ του, δὲν εἶχον ἄλλο ἀντικείμενον ὁμιλίας. Καὶ αὐτοὶ οἱ ἀσθενεῖς του τὸν ἠρώτων, ἂν ἦτο πιθανὸν ὅτι θὰ ἐπέστρεφε μίαν ἡμέραν ἢ bella signorina. Τὰ παιδιὰ τοῦ δρόμου διέκοπτον τὰ παίγνιά των καὶ τὸν ἠρώτων ποῦ ἦτο ἡ inglesina· τοσοῦτον παράδοξον ἐφαίνετο, τοσοῦτον ἀφύσικον καὶ ἀδύνατον, ὅτι ἡ νεᾶνις ἔλειπεν, ὥστε ὁ Ἀντώνιος ἔμεινεν ὥρας ὁλοκλήρους ἀπέναντι τοῦ πανδοχείου, περιμένων νὰ ἴδῃ κυματίζουσιν ἐπὶ τοῦ ἐξώστου τὴν λευκὴν τῆς ἐσθῆτα, ἢ ν' ἀκούσῃ τὴν ἀργυρᾶν τῆς φωνὴν ψάλλουσιν σικελικὸν τι ἄσμα ἐξ ἐκείνων ἅτινα τῇ εἶχε διδάξει. Πολλάκις ὠργίζετο καθ' ἑαυτοῦ, καὶ ἀπεφάσιζε ν' ἀποσείσῃ τὴν διαρκὴ ἐκείνην ὀχλήσιν τῆς μνήμης, κ' ἐπεριπάτει ὥρας μακρὰς ὑπὸ τὸν φλέγοντα ἥλιον. Ἀλλὰ πάντα εἰς μάτην. Τὸ ἄσμα τῆς ἀηδόνος ἐντὸς τῆς κοιλάδος, τὸ ἄρωμα τοῦ θύμου ἐν τῇ χαράδρᾳ τοῦ ὄρους, ἡ λευκὴ καταγραφὴ μεμακρυσμένου τινὸς χωρίου, ἀμυδρὸς ἥχος κώδωνος, ἐξήγειρον παλαιὰς συγγενεῖς ἀναμνήσεις, κ' ἐκ μέσου αὐτῶν ἀνέθροσκε καὶ ἀνθίστατο δι' ὅλης του τῆς ἀνδρικῆς ἐνεργείας· οὐδὲν εὗρισκε μέσον ἀπαλλαγῆς. Ὁ Ἀντώνιος εἶχε τρωθῇ ἐν τῇ καρδίᾳ.

Ὁ Σὶρ Ἰωάννης ἀντήμειψε μετὰ πολλῆς λεπτότητος καὶ μεγαλοδωρίας τὴν θεραπείαν τοῦ ἱατροῦ. Τὴν ἐπαύριον τῆς ἀναχωρήσεως τῆς Ἀγγλικῆς οἰκογενείας, ὁ Πρόσπερος, καθ' ὅς εἶχε λάβει ὁδηγίαν, ἐνεφανίσθη παρὰ τῷ Ἀντωνίῳ φέρων ἐπιστολὴν καὶ τὸν ἵππον τοῦ βαρωνέτου. Ὁ Σὶρ Ἰωάννης δι' ὀλίγων γραμμῶν, μεστῶν αἰσθημάτων, παρεκάλει τὸν Ἀντώνιον νὰ δεχθῇ τὸν ἵππον ὡς ἐνθύμημα ἀνδρός, μεγάλως ἔχοντος πρὸς αὐτὸν ὑποχρεώσεις, καὶ νὰ μὴ λησμονήσῃ, ἂν μετέβηκε ποτε εἰς Ἀγγλίαν, ὅτι εἶχεν ἐκεῖ φίλον παλαιόν, ἀναμένοντα τὴν ἐπίσκεψίν του.

Ὁ φάκελλος περιεῖχε καὶ τινα ἀγγλικά χαρτονομίσματα, ἄξις ἐκατὸν λιβρῶν, περὶ ὧν οὐδόλως ἐγίνετο λόγος ἐν τῇ ἐπιστολῇ.

Ὁ ἱατρὸς Ἀντώνιος ἔλαβεν ἐκ τοῦ ποσοῦ τούτου ὅ,τι ἐθεώρησεν ὡς γενναίαν ἀμοιβὴν τῶν ἱατρικῶν του ἐπισκέψεων — δέκα λίρας — καὶ ἔδωκε τὸ ὑπόλοιπον εἰς τὸν δῆμαρχον, ὡς δῶρον τοῦ Σὶρ Ἰωάννου πρὸς τὴν κοινότητα, ἵνα διατεθῇ καθ' ὃ ἤθελεν ἀποφασίσαι τὸ δημοτικὸν συμβούλιον.

Τὸ συμβούλιον ἄμα συγκληθὲν, ἐψήφισεν ἀμέσως εὐχαριστίας πρὸς τὸν βαρωνέτον, κ' ἐπεφόρτισε τὸν δῆμαρχον νὰ συντάξῃ καὶ ἀποστείλῃ εἰς τὸν γενναῖον δωρητὴν ἐπιστολὴν ἐκφράζουσαν τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ δήμου καὶ τοῦ συμβουλίου, συνάπτων καὶ ἀπόσπασμα τῶν πρακτικῶν τῆς συνεδριάσεως. Εἰς τὸ ἔγγραφον τοῦτο ὁ Ἀντώνιος συνῆψεν ἰδίαν αὐτοῦ ἐπιστολὴν, εὐχαριστοῦσαν ἐπὶ τῇ δωρεᾷ τοῦ ἵππου. Μετὰ δύο μῆνας ὁ δῆμαρχ-

1. Ἐκ τοῦ Χρόνου τοῦ Λουδίου.

χος έλαβε λακωνικωτάτην τοῦ βαρωνέτου ἀπάντησιν, δι' ἧς ὁ Σίρ Ἰωάννης ἐξήγει σαφῶς, ὅτι, οὐδὲν προσεγγίζων εἰς τὸν δῆμον δὲν ἐνόει νὰ δεχθῇ εὐχαριστήρια· ἀλλ' ὅτι ἐπιθυμῶν νὰ φανῇ ἄξιος τῆς περὶ αὐτοῦ ἀγαθῆς γνώμης ἐλάμβανε τὴν τόλμην ν' ἀποστείλῃ ἐπιταγὴν ἐκατὸν λιτρῶν, ὅπως διατεθῶσιν αὐταὶ πρὸς ὄφελος τῆς κοινότητος. Ἡ ἀπάντησις αὕτη—παράδοξον πρᾶγμα—ἐξήγειρε σφοκιὰν ὅλην περὶ τὰ ὧτα τοῦ φίλου μας ἱατροῦ. Τὸ δημοτικὸν συμβούλιον συνήλθεν ἐν σπουδῇ, καὶ προσεκάλεσε τὸν Ἀντώνιον νὰ ἐμφανισθῇ ὅπως ἐξηγήσῃ τὴν ὑπόθεσιν. Τοῦτο δ' ἐπραξεν ὁ ἱατρὸς μετὰ τῆς χαρακτηριζούσης αὐτὸν εὐθύτητος καὶ ἀπλότητος. Εἶπεν, ὅτι εἶχε λάβει παρὰ τοῦ Σίρ Ἰωάννου ποσὴν δεκαπλάσιον τοῦ πρέποντος, εἰς ἀμοιβὴν τῶν ἱατρικῶν του ἐπισκέψεων πρὸς τὴν θυγατέρα τοῦ βαρωνέτου· ὅτι, ἐπειδὴ ἡ ἐπιστολὴ οὐδεμίαν περιεῖχεν ἐνδείξιν περὶ τῆς χρήσεως τοῦ περισσεύοντος ποσοῦ, δὲν ἠδύνατο οὗτος νὰ ἐρμηνεύσῃ τὸ πρᾶγμα ἄλλως εἰμὴ συμφῶνως πρὸς τὸν γενναϊὸν δῶρον χαρακτηρὰ τοῦ δωρητοῦ, τοῦτέστιν ὅτι τὸ περιπλέον ἦτο προωρισμένον νὰ διατεθῇ ὑπὸ τοῦ ἱατροῦ ὑπὲρ τῆς κοινότητος, καὶ ὅτι ἐπομένως αὐτὸς, ὁ ἱατρὸς Ἀντώνιος, εἶχε κρίνει προσφορώτατον ν' ἀφήσῃ τὴν περὶ τούτου ἀπόφασιν εἰς τὸ δημοτικὸν συμβούλιον.

Ἡ ἐξηγήσις αὕτη δὲν ἐκρίθη ἀποχρώσα, καὶ ἐδόξῃ μάλιστα, ὅτι ὁ ἱατρὸς εἶχεν ἐκθέσει τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου. Ἐπηκολούθησε δὲ μακρὰ καὶ θορυβώδης συζήτησις περὶ τῆς ληπτέας ἀποφάσεως. Τρία μέλη, γνωστὰ ὡς πλάσματα τοῦ ἐφημερίου, ἐζήτησαν, κατ' εἰσήγησιν τοῦ βεβαίως, ψῆφον ἀποδοκιμασίας κατὰ τοῦ ἱατροῦ, ἀλλ' ἡ πρότασις τῶν ἀπερρίφθη. Τέταρτον τι μέρος προσέειπε ν' ἀναγκασθῇ ὁ Ἀντώνιος νὰ ἐξηγήσῃ τὸ πρᾶγμα πρὸς τὸν Ἀγγλὸν καὶ νὰ ζητήσῃ συγχώρησιν παρ' αὐτοῦ· ἀλλ' ὁ ἱατρὸς ἠρνήθη ρητῶς. Πέμπτος δημοτικὸς σύμβουλος συνεβούλευσε νὰ ἐπιστραφῶσι τὰ χρήματα εἰς τὸν βαρωνέτον, ἀλλ' οὐδεὶς ὑπεστήριξε τὴν γνώμην ταύτην. Τέλος, ἐπὶ τῇ προτάσει συμβούλου λογικωτέρου τῶν ἄλλων, ἀπεφασίσθη παμψηφεί ν' ἀναβληθῇ τὸ ζήτημα ἐπὶ ἑξ. μῆνας. ἐν ἄλλαις λέξεσι νὰ λησμονηθῇ διὰ παντός. Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης μερὶς τις, — ἧς προΐσαντο οἱ τρεῖς προμνημονευθέντες φίλοι τοῦ Ἀντωνίου—ἐσχηματίσθη κατ' αὐτοῦ, καὶ εἰς τὴν μερίδα ταύτην συνετάχθησαν βαθμηδὸν οἱ πλείστοι τῶν ἱερέων τῆς πόλεως καὶ πολλὰ εὐλαβεῖς γυναῖκες, αἵτινες ἐξωμολογοῦντο εἰς αὐτούς. Ἡ ἔχθρα προήλθεν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ὁ ἐφημέριος, ἀσθενήσας μετ' ὀλίγον ἐκ δυσπεψίας, ἐμήνυσεν ἱατρὸν ἐκ Βεντιμίλιας καὶ εἰς αὐτὸν ἐνεπιστεύθη τὴν ὑγείαν του. Ἀλλ' οὔτε ἡ ἐκφανὴς αὕτη ἐχθρότης, οὔτε ἡ ὑπουργὸς σκευωρία τοῦ κληρικοῦ κόμματος, οὔτε ἡ ἐπὶ ἀπάτῃ κατηγορία τοῦ Ἀντωνίου, κατάρθωσαν νὰ κλονίσωσι τὴν παρὰ τοῖς χωρικοῖς

δημοτικότητά του, αἵτινες ἐν καὶ μόνον ἐνόουν ἐν τῇ ἀπλότητί των, ὅτι ὁ ἱατρὸς Ἀντώνιος εἶχε παραιτηθῇ πρὸς χάριν τῶν μεγάλης χρηματικῆς ποσότητος, ἣν ἠδύνατο κάλλιστα νὰ κρατήσῃ εἰς τὸ θυλάκιόν του, χωρὶς νὰ δύναιται τις νὰ τὸν κατηγορήσῃ διὰ τοῦτο.

Κ'

Μετὰ ὁκτώ ἔτη.

Ζητοῦμεν ἐνταῦθα τὴν ἄδειαν νὰ ὑπερβῶμεν, ἀδείξας μυθιστορικῇ, ὁκτὼ περίπου ἔτη. Ἐλπίζομεν δὲ, ὅτι οἱ ἡμέτεροι ἀναγνώσται, ἀναλογιζόμενοι, πόσα πρᾶγματα, σχετικὰ ἢ ἄσχετα πρὸς τὴν ὑπόθεσιν ἡμῶν, ἠδυνάμεθα νὰ τοῖς διηγηθῶμεν, ἵνα πληρώσωμεν τὸ χρονικὸν αὐτὸ διάστημα, θέλουσι μάλιστα εὐχαριστήσαι ἡμᾶς διὰ τὴν διάκρισιν ταύτην. Οὐδὲν πλέον γόητρον τοῦ λοιποῦ θέλει ἀνακόψει τὴν ἡμετέραν διήγησιν. Δὲν ἔχομεν πλέον δροσώδεις σκιὰς καὶ λόφους φαεινούς! Δὲν ἔχομεν ἡσύχους ἀνθρωσπάρτους ἀτραπούς, οὐδὲ διαυγεῖς ῥύχκας μορμυρίζοντας παρὰ τὴν ὁδόν. Τὸ φωτεινὸν μέρος τοῦ δρόμου ἡμῶν παρήλθε, καὶ νέφη μελανὰ σκοτίζουν τὸ ὑπολείποντον. Ἀς σπεύσωμεν νὰ διανύσωμεν αὐτὸ ὅτι τάχιον.

Εἶνε μέσσα Μαρτίου τοῦ 1848, ἡ δὲ σκιανὴ ἡμῶν ὑπὸκειται ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐκείνης ὁδοῦ, ὅπου πρὶ ὁκτὼ ἐτῶν ἀπηντήσαμεν τὴν Λουκίαν καὶ τὸν πατέρα της. Καὶ σήμερον ὡς καὶ τότε τὸ κύριον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ταύτης ἀντικείμενον εἶνε ἄμαξα δοιοπορικῇ, κατευθυνομένη ἀπὸ τῶν λόφων τῆς Τοῦρβιας εἰς τὴν πόλιν Μεντῶν, κειμένην ἐπὶ τοῦ αἰγιαλοῦ καὶ βρεχομένην ὑπὸ τῶν κυμάτων. Οὐρανὸς συννεφής, θάλασσα μολυβδόχρους, ὀρίζων τεφρὸς καὶ στενός, καταλήγων πρὸς τε τὴν ξηρὰν καὶ τὴν θάλασσαν εἰς πυκνὸν παραπετάσμα βροχῆς, — τοιούτῃ εἶνε πρὸς στιγμὴν ἡ πένθιμος θέα τοῦ τόπου, ὃν διέρχεται ἡ ἄμαξα. Οἱ ἐλαϊῶνες τοῦ λόφου καὶ τῆς κοιλάδος ταράσσονται καὶ φρικιῶσιν ὑπὸ τὴν σφοδρὰν τῆς καταιγίδος πνοήν, μεταβάλλουσιν ἀποτόμως τὸ χρομᾶ των ἀπὸ λευκοῦ εἰς μέλαν, καὶ ἀπὸ μέλανος εἰς λευκόν, καθ' ὅσον ὁ ἄνεμος ἀναστρέφει βιαίως τὸ φύλλον των. Ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ἑδρας τῆς ἄμαξης κάθεται ὑπνέτης Ἀγγλὸς ὠρίμου ἡλικίας. Ἡ ἐθνικότης του ἀναγινώσκειται ὀλόγραφος ἐπὶ τῆς ἀνθράς του μορφῆς καὶ τῶν μεσοπολίων πυρρῶν του παρὰ γναθῶν. Ὁ ἄνθρωπος οὗτος κομβώνει μέχρι πώγωνος τὸν μακρὸν του ἐπενδύτην, καὶ ἀτενίζει μετ' εὐθύμου τινὸς πονηρίας ἐπὶ τὴν ἐπιτετηδευμένην ἀγγλίδα, ἣτις κάθεται πλησίον του.

— Αὐτὸς εἶνε λοιπὸν, φαίνεται λέγων πρὸς αὐτήν, ὁ ὠραίος τόπος, περὶ τοῦ ὁποῖου μοῦ διηγήθη τόσα καὶ τόσα;

Ἀληθῶς δὲ ἡ πτωχὴ Ριβιέρα, ἡ τοσοῦτον ὠραία, δὲν ὁμοιάζε πρὸς ἑαυτὴν κατὰ τὴν ἀτυχῆ ἐκείνην ἡμέραν. Θαυμαστὴς δὲ τις τῆς φύσεως ἔ-

πρεπε μᾶλλον νὰ κλείσῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ νὰ καλέσῃ τὸν ὕπνον. Ὅδοιπὸρος τις ὅμως, προσέχων καὶ εἰς ἄλλα πρᾶγματα, ἡ εἰς συνδυασμοὺς μορφῶν καὶ χρωμάτων, ἠδύνατο νὰ ἀνακαλύψῃ, καὶ δι' αὐτῆς εἶτι τῆς ὀμιχλώδους ἀτμοσφαίρας, πρᾶγματα δυνάμενα νὰ κινήσωσι τὸ ἐνδιαφέρον του καὶ νὰ ἐγείρωσι τὰς συμπαθείας του. Πολλάκις ἡ ἄμαξα εἶχε συναντήσῃ ὁμίλους στρατιωτῶν εὐθύμως πελοδατούντων καὶ ψαλλόντων ᾄσματα, αἵτινα σπανίως εἶχον ταραξεί τὰς ἡχοὺς τῶν περιχώρων, καὶ δι' ὧν πολλάκις ἐπανελαμβάνετο τὸ ἄλλοτε προγεγραμμένον ὄνομα τῆς Ἰταλίας.

Ζωηρότης ἀσυνήθης ἐπεκράτει ἐφ' ὧν τῶν κωμῶν καὶ χωρίων, αἵτινα ἔκειντο κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ ἢ ἐπὶ τῶν παρ' αὐτὴν ὑψωμάτων. Κατὰ τὰς κυριωτέρας ὁδοὺς ἴσταντο πολῖται πάσης τάξεως συζητοῦντες ζωηρῶς, βία τῆς βροχῆς καὶ τοῦ ἀνέμου, τὸ ζήτημα τῆς ἡμέρας· σημαῖαι παντὸς μεγέθους ἐκυμάτιζον ἐπὶ τῶν ὁρόφων καὶ τῶν παραθύρων, ἐπιδεικνύοντες τὰ ἰταλικά χρώματα· πράσινον, λευκὸν καὶ ἐρυθρόν. Ἐθνοφύλλικες αὐτοσχέδιοι, οὐδὲν ἄλλο ἔχοντες στρατιωτικόν, ἢ μόνον τὰ ὅπλα των, ἐφορούουν ἐνώπιον τῶν σημαιστολισίων δημαρχείων. Ἡ γλυκεῖα θεὰ ἔλευθερίαν εἶχε προδήλως ἐπιπνεύσει ἐπὶ τὴν χώραν ἐκείνην, καὶ ἡ θερμότης πνοῇ εἶχεν ἀναζωογονήσει τοὺς ἐπὶ μακρὸν νεναρκωμένους κατοίκους τῆς Ριβιέρας.

Οὐδεμίαν τῶν λεπτομερειῶν τῆς νέας ταύτης τῶν πραγμάτων καταστάσεως διέφυγε τὴν ἐντὸς τῆς ἡμέρας καθημένην κυρίαν. Παρεστῆρι πάντα μετ' ἀγωνίας ἤτις ἠύξανεν ἔτι μᾶλλον τὴν πυρετώδη τῶν παρειῶν τῆς ζωηρότητά καὶ τὴν ἀπαισίαν λάμψιν τῶν κεκμηκότων τῆς ὀφθαλμῶν. Καθ' ὅσον δὲ προὐχώρουν οἱ καλπάζοντες ἵπποι, τὸ ἐνδιαφέρον αὐτῆς πρὸς ἕκαστον προστυγχάνον ἀντικείμενον ἐφαίνετο ἐπιτεινόμενον, καὶ ἀφοῦ ἡ ἄμαξα προῆλθε τὴν Βεντιμίλιαν, ἡ ὠραία ὁδοιπὸρος ἠσθάνθη τοσαύτην συγκίνησιν, ὥστε φέρουσα τὴν χεῖρα ἐπὶ τὴν καρδίαν της, ὅπως καταστείλῃ τὴν βικιότητα τῶν παλμῶν της, ἀνέπεσεν ἐπὶ τοῦ προσκεφαλαίου τῆς ἄμαξης, σχεδὸν λιποθύμους.

Ὁ ἀναγνώστης ἐμάντευσε βεβαίως, καὶ πρὸ τοῦ τελευταίου τούτου γεγονότος, τίς ἦτο ἡ ἐν τῇ ἡμέρᾳ κυρία. Τίς ἄλλη, ἢ ἡ γλυκεῖα ἡμῶν ἡρώς, ἠδύνατο νὰ συγκινηθῇ τοσοῦτον ἐκ τῆς θέας τῆς Βορδιγέρας; Ἡν ἡ Λουκία ἀληθῶς, ἀλλ' ἡ Λουκία μεταβεβλημένη, καὶ τοὶ ὠραῖοι πάντοτε. Ἀύπη βαθεῖα εἶχεν ὀρύξει ῥυτίδας μετὰ τῶν ὀφθαλμῶν της καὶ τῶν κροτάφων, καὶ αὐλακὰς παρὰ τὰς γωνίας τῶν χειλέων της.

Ἡ Λουκία εἶχε πράξει ὅ,τι θὰ ἐπραττον ἐνεακόσιαι ἐνενηκοντα ἐννέα ἐπὶ χιλίων νεάνιδες. Εἶχε νυμφευθῇ. Ὅτε ὁ Σίρ Ἰωάννης τῇ ἐπρότεινε τὸν λόρδον Κλέβερτον, ἠρνήθη τὸ κατ' ἀρχάς, ἠρνήθη κατόπιν καὶ πάλιν· ἀλλ' ὅτε ὁ ὠραίος

τὴν ἠρώτησε τὴν αἰτίαν τῆς ἀρνήσεώς της, καὶ ἠπέλιπεν ὅτι ἤθελε φροντίσαι νὰ ἐξαλείψῃ αὐτὴν τὴν αἰτίαν, ἡ Λουκία ἐνέδωκε φρονηθεῖσα δι' ἄλλον μᾶλλον ἢ δι' ἐαυτήν. Δὲν διηγοῦμεθα τὰς λεπτομερείας τοῦ συζυγικοῦ της βίου, οὐδὲ πῶς, ὁ ἀσθενὴς της σύζυγος, ἐξαντληθεὶς ὑπὸ τοῦ πυρετοῦ τῆς πολιτικῆς τύρβης τὴν ἀφῆκε μετ' ὀλίγα ἔτη χήραν. Σημειοῦμεν μόνον ὅτι ὁ λόρδος Κλέβερτον ἐκλείπει τὰ ὄμματα εὐλογῶν τὸν ἄγγελον ὅστις παρέστη ἐγγὺς αὐτοῦ, θεραπευτικὸς καὶ παρήγορος μέχρι τῆς τελευταίας του στιγμῆς.

Ἡ νεκρὰ χήρα, ἧς ἡ τε σωματικὴ καὶ ἡθικὴ ὑγεία εἶχον βαθύτατα προσβληθῇ, ἀπεσύρθη εἰς Δάβεν ὅπου τὸ γῆρας καὶ ἀρθριτικὴ δεινὴ ἐκράτουν δέσμιον τὸν Σίρ Ἰωάννην ἀπὸ δύο ἡδῆ ἐτῶν. Ὁ φιλόστοργος πατὴρ ἐτρόμαξεν ἐκ τῆς φοβερᾶς μεταβολῆς τῆς θυγατρὸς του καὶ ἔτι μᾶλλον ἐκ τῆς ἐντελοῦς ἀποαρθρώσεως, εἰς ἣν εἶδεν αὐτὴν βυθισμένην. Ἡ Λουκία ἀληθῶς ἠσθάνετο ἑαυτὴν ὀνήσκουσιν, καὶ οὐδὲν ἠδύνατο νὰ τὴν πείσῃ ὅτι τὸ τέλος της δὲν ἦτο προσεχές. Ὁ Σίρ Ἰωάννης προσεπάθησεν ὅσον ἠδυνήθη νὰ διώξῃ τὰ μελανὰ της ἐκείνα προαισθήματα, ἀλλ' εἰς μάτην. Τέλος ἐσυλλογίσθη νὰ στείλῃ αὐτὴν εἰς ὁδοιπορίαν. Διὰ τί νὰ μὴ ἐπιτύχῃ καὶ πάλιν ὅ,τι εἶχεν ἐπιτύχει ἄλλοτε; Οὐδὲν ἄλλο ἀπητείτο ἢ καλὸς ἀήρ, ἀλλαγὴ κλίματος καὶ ἡσυχία. Διὰ τί νὰ μὴ μεταβῇ ὀλίγον καιρὸν εἰς Βορδιγέραν, καὶ νὰ συμβουλευθῇ τὸν ἱατρὸν Ἀντώνιον; Πρὶ ὁκτὼ ἐτῶν ἦτο πολὺ πλέον ἀδύνατος, καὶ ὁ ἰταλὸς ἱατρὸς τῇ ἀπέδωκε τόσον ταχέως τὴν ὑγείαν.

Ὁ κόμης θὰ συνῆνε πιθανῶς νὰ ἐνοικιάσῃ εἰς αὐτοὺς τὸ μέγαρόν του, ἢ καὶ θὰ ἐπειθεν ἔσως τὸν ἱατρὸν νὰ μεταβῇ μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν Ρώμην. Ὁ Σίρ Ἰωάννης ἦτο βέβαιος ὅτι ὁ Ἀντώνιος θὰ ἐπράττε πᾶν τὸ δυνατόν χάριν τῆς Λουκίας, καὶ πολὺ εὐκόλως κατέπειπεν αὐτὴν ν' ἀποδεχθῇ τὴν πρότασιν του.

Ἐκτοτε ὁ ἱατρὸς Ἀντώνιος καὶ ἡ Βορδιγέρα, ἡ Βορδιγέρα καὶ ὁ ἱατρὸς Ἀντώνιος, τὸ παλαιὸν πανδοχεῖον, ἡ Σπεράντσα, ὁ Βαπτίστας, καὶ τ' ἄλλα ὀνόματα, αἵτινα πρὶ καιροῦ δὲν ἐπροφύροντο πλέον, κατέστησαν καθημερινῆς ὁμιλίας ἀντικείμενον ἐν τῷ πύργῳ τοῦ Δάβεν. Ἀναμνήσεις κοιμώμεναι ἀφουπνίσθησαν, καὶ ἐλπίδος νέας ἀκτὶς ἐπέλαμψε ζωογονοῦσα τὴν καταβεβλημένην τῆς Λουκίας ψυχὴν. Οὕτω δὲ ἀπεφασίσθη, ὅτι ἄμα παρελθόντος τοῦ πρώτου πενθίμου ἔτους ἡ Λουκία καὶ ὁ πατὴρ της ἦθελον ἀναχωρήσει διὰ τὴν Ριβιέραν.

Τὴν ὥραν ἐκείνην ἀνέμεινεν ἡ Λουκία μετ' ἀνυπομόνου νοσταλγίας· ἀλλ' ὅτε τέλος ἐπέστη, ὁ ταλαίπωρος Σίρ Ἰωάννης ἦν προσηλωμένος εἰς τὸ ἀνάκλιτρόν του ὑπὸ σφοδρῶτος ἀρθριτικῆς. Οὐχ ἦτο ὁ βαρωνέτος δὲν ἠθέλησεν ἀναβληθῇ ἡ ὁδοιπορία τῆς Λουκίας, καὶ ἀπήτησε ν' ἀ-

ναχωρήσει, τοποῦτώ μᾶλλον ὅσον πάντες; ὁμόφρονες οἱ ἱατροὶ συνεβούλευον τὴν υποκόμηνσαν νὰ καταλίπῃ τὴν Ἀγγλίαν πρὶν ἢ ἀρχίσωσι νὰ πλέωσιν οἱ ἄνεμοι τοῦ Μαρτίου. Ὁ Σὶρ Ἰωάννης θὰ κατέφθινεν αὐτὴν βραδύτερον εἰς Βορδιγέραν, Ῥώμην ἢ Νεάπολιν· ἀδιάφορον ποῦ ἀλλ' ἔπρεπε ν' ἀναχωρήσῃ, καὶ ν' ἀναχωρήσῃ ἀμέσως. Ἡ Λουκία, μὴ ἀρεσκούμενη νὰ ὁδοιπορῇ μακρὰν τῆς πατρίδος τῆς συνοδευομένη ὑπὸ μόνον ὑπηρέτων, παρεκάλεσε μεσήλικά τινα κυρίαν νὰ συνοδοιπορήσῃ μετ' αὐτῆς, καὶ ἀνεχώρησεν οὕτω εἰς Παρισίους ἐν μέσῳ Φεβρουαρίου τοῦ 1848. Σπεύδουσα νὰ φθάσῃ τὸ ταχύτερον εἰς Ἰταλίαν, ἡ λαίδη Κλέβερτον κατέλιπε τοὺς Παρισίους πρὶν ἢ φραχθῶσιν αἱ ἀγυαὶ των δι' ὁδοφραγμάτων. Ἀμα δὲ φθάσα εἰς Νίκαιαν, ἐγκατέλιπε τὴν συνοδὸν τῆς ἐν τῷ ξενοδοχείῳ, καὶ ἀκολουθομένη ὑπὸ τῆς πιστῆς τῆς Χούτσινς καὶ ἐνὸς ὑπηρέτου, μετέβη εἰς Βορδιγέραν, πυρετώδη ἔχουσα τὴν ἀνυπομονησίαν, ὡς ἄνθρωπος οὕτινος ἡ ζωὴ ἥρτηται ἀφ' ἐνὸς καὶ μόνου νήματος. Ἐπεθύμει νὰ ζήσῃ τόρα ἡ Λουκία, καὶ συνηθάνετο ὅτι μόνος ὁ ἱατρὸς Ἀντώνιος ἠδύνατο νὰ τῇ δώσῃ ζωὴν.

Τέλος ἡ ἄμαξα ὑπερέβη τὸ ἀκρωτήριον τῆς Βορδιγέρας, καὶ πρὸ τῶν ὀμμάτων τῆς Ἀγγλίδος ἀνεπτύχθη ἡ ὑπ' αὐτὸ ἐκτεινομένη μικρὰ κοιλάς! Ἡ Λουκία προσέκυψεν εὐθὺς, ἵνα περιλάβῃ δι' ἐνὸς τῆς βλέμματος πάσας τὰς λεπτομερείας τῆς τοποθεσίας ἐκείνης, τῆς τοσοῦτον οἰκείας εἰς αὐτὴν καὶ ἡσθάνθη ἐαυτὴν λιποψυχοῦσαν. Διὰ τὸ παλαιὸν πανδοχεῖον, ὁ κῆπος, ὁ αἰγιαλὸς αὐτὸς τῆς θαλάσσης ἐφάνιντο τοσοῦτον ἔρημα καὶ ἐγκαταλελειμμένα; Ἐν τῇ αὐξούτῃ παραχρῆ τῆς ψυχῆς τῆς οὐδὲν ἠδυνήθη νὰ ἴδῃ καθαρώς, ἀλλ' ἐνόησεν ὅτι μεταβολὴ τις ἐγένετο ἐπὶ τοῦ μέρους ἐκείνου. Σταματᾷ τὴν ἄμαξαν καὶ ὁρμᾷ τρέμουσα ἐπὶ τὴν στενὴν ἀτραπὸν. Ἡ μικρὰ θύρα κρέμεται ἀφ' ἐνὸς μόνου ἐσκωριασμένου γόμφου, ὡς εἰ οὐδεὶς ἀπ' αἰώνων εἶχε διέλθῃ τὴν φλιάν τῆς τῷ κηπάρειον εἶνε ἀληθὲς ἔρημος πλήρης ἀκανθῶν καὶ τριβόλων· τὸ ἐκ λεμονεῶν καὶ πορτοκαλλεῶν ἄλλος, τὸ τοσοῦτον ἄλλοτε θαλερὸν, εἶνε λόχμη ξηρῶν κορυμῶν συντετριμμένων, ὁμοίων πρὸς σκελετοὺς, τὰ ὀλίγα δὲ ξηρὰ φύλλα, ὅσα κρέμονται ἐπὶ ἀπὸ τῶν κλάδων, φαίνονται πυρποληθέντα ὑπὸ κεραυνοῦ. Ἡ οἰκία, πλήρης βαγιάδων καὶ ὀπῶν, καταβρεῖ πανταχόθεν εἰς ἐρείπια. Πάντα δὲ τὰ πέριξ ἐλέγχουσιν ἐγκατάλειψιν παντελῆ, κατὰπτωσιν καὶ ἐρήμωσιν.

Ὅτε ἡ Λουκία κρούει τὴν ἔσωθεν κεκλεισμένην δελφρακτον θύραν, καὶ καλεῖ τὴν Σπεράντσαν καὶ τὸν Βαττίσταν, ἀνασκιρτᾷ αἶφνης πρὸς ἄγνωστον φωνὴν, ἐρχομένην κάτωθεν τῆς λιθίνης κλίμακος. Νεαρός τις χωρικός τῇ ἀναγγέλλει ὅτι οὐδεὶς διαμένει ἐν τῇ οἰκίᾳ ἵνα τῇ ἀποκριθῇ. Ἡ

οἰκία εἶνε ἀκατοίκητος ἀφ' ὅτου ἀπέθανεν ὁ τελευταῖος ἰδιοκτήτης.

— Πῶς! ἀπέθανεν ἡ Σπεράντσα; ὁ Βαττίστας ἀπέθανε;

— Ὁχι, ὄχι! ὁ Βαττίστας καὶ ἡ Σπεράντσα ζοῦν καὶ οἱ δύο, δόξα τῷ Θεῷ, καὶ εἶνε καλὰ. Ἐχουν τὸ ξενοδοχεῖον τοῦ ταχυδρομείου εἰς τὸ Μεντόν. Ἐπώλησαν τὸ πανδοχεῖον εἰς ἕνα γέροντα, ὁ ὁποῖος κατόπιν ἀπέθανε.

Ἡ Λουκία ἀνέπνευσεν ἐλευθερώτερον.

— Καί... ὁ δημοτικὸς ἱατρὸς τῆς Βορδιγέρας, ἐρωτᾷ τρέμουσα, τί ἀπέγεινε;

— Ὁ ἱατρὸς Γαβριήλ, θέλετε νὰ εἰπῆτε; εἶνε πολὺ καλὰ, εὐχαριστῶ.

— Ὁχι ὁ ἱατρὸς Γαβριήλ. Ἐννοῶ τὸν ἱατρὸν Ἀντώνιον... Ἐνα ὑψηλὸν κύριον μὲ μαῦρα γένεια... ἀπὸ τὴν Σικελίαν.

— Ἀ, ναι, ἔξέρω... Μὲ συγχωρεῖτε, ἀλλὰ δὲν εἶμαι ἀπ' ἐδῶ. Ὁ ἱατρὸς τὸν ὁποῖον λέγετε ἀνεχώρησε πρὸ καιροῦ... τοῦλάχιστον καθὼς ἤκουσα.

Ἡ Λουκία ἐστηρίχθη εἰς τὰς κιγκλίδας, διότι τὰ γόνατά τῆς ἐκάμπτοντο.

— Καὶ ἐπομένως, ἠρώτησε τρέμουσα ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν, δὲν ἤξεύρετε ποῦ εἶνε;

— Ὁχι, δὲν ἤξεύρω, καὶ μοῦ φαίνεται ὅτι κανεὶς ἐδῶ δὲν τὸ ἤξεύρει.

Ὁ νέος χωρικός παρετήρει, ταῦτα λέγων, μετὰ προσοχῆς τὴν ὥραιαν κυρίαν, ἥτις ἠρώτα μετὰ τοσοῦτου ἐνδιαφέροντος καὶ τσαούτης περιεργείας.

— Ἰσως, προσέθηκε μετὰ τινος δισταγμοῦ, εἴθε ἡ Ἀγγλὶς κυρία, ἡ ὁποία ἐκάθισε τόσον καιρὸν εἰς αὐτὸ τὸ σπίτι κ' ἔκαμε τόσον καλὸν εἰς τὸν τόπον;

Ἡ Λουκία, βλέπουσα πόσον τὴν ἐνθυμοῦντο εἰσεῖν, ἡσθάνθη βάλσαμον γλυκὺ πραῦνον τὴν καρδίαν τῆς, καὶ μετριάζον τὴν πικρίαν τῆς ἀνησυχίας.

— Καλὰ ἐμάντευσες, ἀπήντησε. Ἐγὼ εἶμαι. Λάβε αὐτὸ, εἰς ἀνάμνησιν γυναικὸς, ἥτις ἀγαπᾷ πολὺ τὴν Βορδιγέραν.

Καὶ ἐπιστρέψασα ταχέως εἰς τὴν ἄμαξάν τῆς, διέταξε τὸν ἡνίοχον νὰ τραπῇ εἰς τὸ πανδοχεῖον τοῦ ταχυδρομείου τοῦ Μεντόν.

Ἡ βροχὴ εἶχε καταπέσει ἄφρονος, ἀφοῦ ἐσταμάτησεν ἡ Λουκία, καὶ ἡ υποκόμηνσα ἔτρεμε διάβροχος ἐκ τοῦ ψύχους. Ἡ Χούτσινς ἐπρότεινε νὰ σταθῶσι ἄπαντες, ἵνα στεγνώσῃ τὰ ἐνδύματά τῆς καὶ πῖρ κᾶτι ζεστόν. Ἀλλ' ἡ Λουκία δὲν ἤθελε ν' ἀκούσῃ κἄν περὶ σταθμοῦ, πρὶν ἢ φθάσῃ εἰς Μεντόν.

Ἡ ὑπόσχεσις μεγάλῃς ἀμοιβῆς ἐνέπνευσε νέον ζῆλον εἰς τὸν ἄμαξηλάτην, ἡ μάλιστα τοῦ ἐκροτάλισεν ἐκ νέου ὑπὲρ τοῦς καλπάζοντας ἔππους, καὶ ἡ ἄμαξα ἀνεχώρησε δρομαία διὰ μέσου ὑδάτων καὶ πηλοῦ. Περὶ τὸ δεῖλι δὲ μόλις ἔστη κα-

τεβρῶμενη πρὸ τῆς θύρας τοῦ πανδοχείου τοῦ ταχυδρομείου.

Ὁ οὐρανὸς εἶχεν αἰθριάσει πρὸς δυσμὰς καὶ αἱ ῥοδίνας ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου, δύνοντος ἐν μέσῳ πυκνῶν μελανῶν νεφῶν, ἐφώτιζον μικρὸν τινα ὄμιλον παρὰ τὴν θύραν τοῦ πανδοχείου, — εἰκόνα ἐκ τῶν ἀπλῶν ἐκείνων καὶ οἰκιακῶν, αἵτινες ἤθελον παρᾶσχει θέλῃ ἀριστουργήματός τινος τοῦ Τενιὲ ἢ τοῦ Μῆρις. Ἐπὶ σκάμνου ξυλίνου ἐκάθιστο νεαρά, μελανώπις καὶ μελανόκομος γυνή· πλησίον δὲ αὐτῆς ἀνὴρ τρικοντούτης περίπου, μελάγχρους καὶ μικρὰν καπνοσύριγγα κρατῶν εἰς τὸ στόμα του, ἐκάθιστο ὀκλαδὴν τσίνων τὰς χεῖρας πρὸς ξανθὸν καὶ βοστρυχώμαλλον νήπιον. Πατὴρ καὶ μήτηρ ἐνεσθάρυνον τὰ πρῶτα βήματα τοῦ μικροῦ των, ὅπερ, βῆλλον κραυγὰς παιδικῆς ἀγαλλιέσεως, μετέβαινε παραπατοῦν ἀπὸ τοῦ ἐνὸς εἰς τὸν ἄλλον.

Ἡ Λουκία ἐθεώρησε προσεκτικῶς τὸν μικρὸν ἐκεῖνον ὄμιλον. Αἶφνης ἡ Σπεράντσα ἐπιστρέφεται καὶ βλέπει τὴν ἀγαπητὴν ἐκείνην μορφήν.

— Χριστὲ καὶ Παναγία, φωνεῖ. Καλὲ μητέρα, εἶνε ἡ κυρία!

Καὶ ἀναπνέδᾳ αἶφνης ὀρθία, ὥσθι τὸ παιδίον εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ καλοῦμένου Βαττίστα — ὅστις ἀνατρέπεται ὑψίως παρασύρων τὸ νήπιον ἐπὶ τὸ στῆθος του —, πηδᾷ ἐπὶ τὴν ἀναβάθραν τῆς ἀμάξης καὶ ῥίπτεται εἰς τὸν τράχηλον τῆς Λουκίας.

— Ἀγαπητὴ μου κυρία, καλὴ μου κυρία!

Αὐτὸ μόνον δύναται νὰ εἴπῃ ἡ Σπεράντσα. Ἡ Ῥόζα προστρέχει καὶ αὐτὴ, ἐν μόνον διαλογιζομένη, μὴ ἐπαλέ τι τὸ μικρὸν, ὅπερ φωνάζει ἐπὶ ἐκ τῆς πτώσεώς του. Ὁ Βαττίστας ἀνορθοῦται, καὶ πάντες τέλος ἐννοοῦσι τί τρέχει, ἐν μέσῳ τοσοῦτων εὐλογιῶν, δακρύων, χειροκροτημάτων καὶ ἐπικλήσεων τῆς Παναγίας, ὥστε, τὸ πρᾶγμα θὰ ἦτο ἀστέρων, ἂν δὲν ἦτο συγκινητικόν.

— Θεέ μου, πῶς εἶνε κρῖν τὰ χεῖράς σας, κυρία! Πόσον κουρασμένη φαίνεσθε! Νὰ ἦτο τοῦλάχιστον ἐδῶ ὁ ἱατρὸς Ἀντώνιος!

Ἡ Σπεράντσα δάκνει τὴν γλῶσσάν τῆς ταῦτα λέγουσα, ἡ δὲ Λουκία φέρεται μᾶλλον ἢ ὀδηγεῖται ἄνω τῆς κλίμακος, εἰς τὸ καλλίτερον τῆς οἰκίας δωμάτιον. Μετὰ μικρὸν φλόξ φαίδρᾳ σπινθηραίζει ἐν τῇ ἐστίᾳ, κοιλίζεται πλησίον αὐτῆς ἐν ἀνάκλιντρον, καὶ ἡ Λουκία, ἀποδυθεῖσα τὸ περιώμιόν τῆς καὶ τὴν διάβροχον ἐσθῆτά τῆς, κατακλίνεται ἐπὶ τῶν προσκεφαλαίων καὶ καλύπτεται πανταχόθεν ἵνα θερμανθῇ καὶ ἡσυχάσῃ. Ἡ Σπεράντσα κύπτει τρυφερῶς ἐπὶ τὴν ἀγαπητὴν τῆς κυρίαν, θωπεύει καὶ φιλεῖ ἀλληλοδιαδόχως τὰς ψυχρὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας τῆς υποκόμησης, σπογγίζει καὶ λειαίνει καὶ φιλεῖ τοὺς ὕγρους τῆς ὥραιους πλοκάμους, καὶ μειδιᾷ ἀδικόπως, καὶ φλυαρεῖ, καὶ εὐλογεῖ τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν καὶ τὴν Παναγίαν.

Ἡ Λουκία ἡσθάνθη ἐαυτὴν ἀναγεννωμένην ἐν μέσῳ τῆς εὐεργετικῆς ἐκείνης ἀτμοσφαιρας τῆς πλήρους ἀφοσιώσεως. Ἐνῶ δὲ πίνει βραδέως τὸ τείον τῆς, ὅπερ τῇ φαίνεται νέκταρ, ζωογόνος τις συναίσθησις εὐεξίας κατακλύζει τὴν καρδίαν τῆς καὶ ὅλην τὴν καταπεπονημένην αὐτῆς ὑπαρξίν. Ἀπὸ μακροῦ ἀληθῶς δὲν εἶχε παρακαθήσει εἰς τοιαύτην εὐτυχίαν· ἀπὸ ὀκτῶ ἡδὴ ἐτῶν ἐπεινα ἡ ψυχὴ τῆς. Ἀπῆσα ἡ αἴγλη τῆς κοινωνικῆς θέσεως καὶ τοῦ πλούτου, πᾶσαι αἱ ἀπολαύσεις, ἃς παρέχει ἡ θωπευομένη ματαιότης, δὲν εἶχον δώσει εἰς αὐτὴν τὴν εὐχαρίστησιν τῆς ὥρας ἐκείνης. Ὑπάρχουσι, δόξα τῷ Θεῷ, εὐτυχίαι, ἃς οὔτε ἡ δόξα δωρεῖ οὔτε ὁ πλοῦτος ἀγοράζει.

Ἡ Λουκία διηγῆθη εἰς τὴν Σπεράντσαν τὴν εἰς Βορδιγέραν μετὰβασίν τῆς, καὶ τὴν κατὰ πληξίν ἣν ἡσθάνθη ἰδοῦσα τὰς ἐπελθούσας ἐκεῖ μετὰ τὴν ἀναχωρήσιν τῆς μετὰβολῆς, καὶ τὴν λύπην τῆς, ὅτε ἤκουσεν ὅτι εἶχε ἀναχωρήσει ὁ ἱατρὸς Ἀντώνιος.

— Δι' αὐτὰ ὅλα θὰ ὀμιλήσωμεν αὔριον, καλὴ μου κυρία, εἶπεν ἡ Σπεράντσα, βλέπουσα ὅτι ἐβάθυνον τὰ βλέφαρα τῆς Λουκίας, ἀφοῦ ἀναπαυθῆτε, καθὼς ἐλπίζω, ἀπόψε. Τόρα μόνον θὰ σᾶς εἰπῶ, ὅτι ὁ ἱατρὸς Ἀντώνιος ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα του καὶ εἶνε ἀκόμη ἐκεῖ· ἦτον τοῦλάχιστον πρὸ δύο μηνῶν. Ἡ κυρία Ἐλεονώρα ἔλαβε γράμμα του καὶ ἤμπορεῖ νὰ σᾶς διηγῇ δι' αὐτὸν χίλια πράγματα. Ἡκούσαμεν νὰ λέγουν, ὅτι ἔγεινεν εἰς τὴν Σικελίαν μεγάλη ἐπανάστασις, καὶ ὅτι ὁ ἱατρὸς ἐπολέμησεν ἡρώϊκά. Ἐγείνε καὶ εἰς τὴν Σαρδηνίαν μία, καὶ μία ἄλλη ἐδῶ, καὶ μία ἄλλη εἰς τὸ Ῥοκερρόν. Ὁ Βαττίστας ἦτον ἐπὶ κεφαλῆς—ἔτσι νὰ ζήσω—καὶ θὰ γίνῃ ἀξιωματικὸς τῆς ἐθνοφυλακῆς. Ὁ διοικητὴς τοῦ Σάν-Ρέμο ἔφυγε. Τόρα πλέον δὲν θὰ ἔχωμεν διοικητὰς, καθὼς λέγουν, καὶ οἱ καταβινοφόροι δὲν θὰ ἦνε πλέον μεγάλοι καὶ τρανοί. Ἐγείνε καὶ εἰς τὸν τόπον σας ἐπανάστασις; ἠρώτησε συμπεραίνουσα ἡ Σπεράντσα, δι' ἣθους ἐμφάνοντος ἐκ προοιμίων πεσίσθησιν περὶ τοῦ πράγματος.

— Ὁχι, δόξα τῷ Θεῷ! εἶπε μειδιῶσα ἡ Λουκία.

— Δὲν ἔγεινε ἐπανάστασις; ὑπέλαβε μετ' ἀθυμίας σχεδὸν ἡ Σπεράντσα. Ἀλλὰ σεῖς δὲν ἔχετε καὶ διοικητὰς εἰς τὸν τόπον σας, προσέθηκεν οἶονεὶ ἐξηγοῦσα τὸ πρᾶγμα.

Οὕτω δὲ, ἐνῶ ἐξέδρε τὴν Λουκίαν, ἡ Σπεράντσα, καίτοι φρονίμως εἶχε ἀποφασίσει νὰ ἀναβάλῃ εἰς τὴν αὔριον πᾶσαν ὀμιλίαν, διηγεῖτο ὅσα περισσότερον ἠδύναντο νὰ ἐνδιαφέρωσι τὴν ὁδοιπόρον. Ἡ Λουκία, ἡχαριστημένη ὅτι δὲν εἶχον χάσῃ τὰ ἔγνη τοῦ ἱατροῦ, ἀπεκοιμήθη καὶ ὠνειρεύθη ὅλην τὴν νύκτα κυανᾶς θαλάσσης, πορτοκαλλέας εὐώδεις καὶ περιπάτους μετὰ τοῦ ἱατροῦ ἐν τῷ μικρῷ κήπῳ τοῦ πανδοχείου.

[Ἐπταί συνέχεια]

[Τὴν ἐπομένην ἱστορικὴν μελέτην μεταφράσαμεν ἐκ τοῦ συγγράμματος Culturbistorische Bilder aus Böhmen τοῦ ἐν Πράγῃ Josef Svatek, ἐν ᾧ περιέχονται διάφοροι πραγματεῖαι ἱστορικαί, ἃς εἶχε δημοσιεύσει ἐν τῇ ἐφημερίδι τῆς Πράγης (Prager Zeitung). Ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦτῳ ἡ προκειμένη πραγματεία φέρει τίτλον «Ein griechischer Abenteurer in Prag»].

Α. Μ.

ΤΥΧΟΛΟΓΙΚΟΣ ΒΙΟΣ ΕΛΛΗΝΟΣ

ἐν Πράγῃ.

Μετὰ τὴν ἄλωσην τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν καταστροφὴν τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου, ἡ σπουδὴ τῆς ἀρχαίας φιλολογίας, μεταδοθεῖσα εἰς τὴν Δύσιν διὰ τῶν εἰς αὐτὴν διασκορπισθέντων Ἑλλήνων λογίων τοῦ Βυζαντίου, οἵτινες πανηγυρικῶς ἐγένοντο δεκτοὶ, συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν πρόοδον τῶν ἐκεῖ κοινωνιῶν· αὕτη ἐν μὲν τῇ Ἰταλίᾳ ἐξωμάλυνε τὴν ὁδὸν τῆς Ἀκαδημαϊκῆς, ἐν δὲ τῇ Γερμανίᾳ τὴν τῆς Ἀκαδημαϊκῆς, ἐπιδοθήσασα καὶ ἐπιρρώσασα τὰς ἐθνικὰς τάσεις, ὧν αὐταὶ ἦσαν ἀπόρροια. Παράδοξον ὅμως ἐπὶ τοῦ προκειμένου θέλει φανῇ ὅτι, εἰς Βοημίαν ἡ φιλολογία εἰσελθοῦσα, ἐκκρήχθη ἀντίπαλός τῶν ἐθνικῶν τάσεων.

Τὴν φαινομένην ταύτην ἀντίθεσιν διασαφηνίζει ἡμῖν ἀμέσως ἡ θέσις τῆς Βοημίας καὶ τῆς Ῥώμης ὡς πρὸς τὰ ἐκκλησιαστικά.

Ἐν Βοημίᾳ πρὸ ἡμισαίων ἐκατονταετηρίδος εἶχεν ἀρχίσει ἡ πραγματικὴ εἰδικὴν φιλολογικὴν ζητημάτων, ὡς ὀνομαστὶ ἡ ἀναγνώρισις τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Πράγης ὡς παιδευτηρίου τσεχικοῦ, ὕστερον αἱ ἀναμορφωτικαὶ ἐργασίαι τοῦ Οὐόου, καὶ τέλος ἡ ἰσχυρὰ κίνησις τῶν Οὐσιτών, οἵτινες τοὺς Βοημοὺς τοσοῦτο νικηφόρως διηύθυναν, ὥστε αὐτοὶ ὁ Γεώργιος Ποδιβράδος¹ ἀποτελεσματικῶς πρὸς τὴν Ῥώμην ἀντέστη, οὐ μόνον χρηρηγῆσας εἰς τὴν Βοημίαν ἐγγχωρίαν διοίκησιν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπιστήμην ἐλευθερώσας ἀπὸ τῶν ἀποπνιγόντων αὐτὴν δεσμῶν τῆς σχολαστικῆς φιλοσοφίας, ὠθήσας οὕτω τοὺς ἐπιστήμονας εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἐλευθέρως ἐρεῦνης.

Ἀλλ' ὅτε ἡ Ῥώμη καὶ ἡ ταύτη σύμμαχος Γερμανία ἐτράπησαν ἀμφοτέραι ἐνοπλοὶ κατὰ τῶν Οὐσιτῶν τῆς Βοημίας ἀνευ ἀποτελέσματος, ἐπῆλθεν εἰς τὸν νοῦν ἑνὸς τῶν διασημοτάτων ἀνδρῶν τῆς Ῥώμης ἡ ἐκ πρώτης ὄψεως παράδοξος φαινομένη σκέψις, νὰ καταπολεμήσῃ διὰ τῆς ἀναπτυσσομένης φιλολογίας πρῶτον τὰς ἐθνικὰς τάσεις τῆς Βοημίας, καὶ εἶτα διὰ τῆς ἐκλατινίσσεως τῶν λογίων αὐτῆς νὰ συντρίψῃ τοὺς Οὐσιτάς.

Πατὴρ τῆς σκέψεως ταύτης, τῆς μετὰ μίαν ἐκατονταετηρίδα ἐπανεγκοῦσης τὴν ἐφετὴν ἐπίδρασιν, ἦτο ὁ Αἰνείας Σύλβιος Πικκολομίνης, ὁ βραδυτέρων Πάπας Πίος Β', ὁ σφοδρὸς ἀντίπαλος τοῦ Γεωργίου Ποδιβράδου. Ὁ Σύλβιος ἐγίνωσκε καλῶς τὴν χώραν τῆς Βοημίας καὶ τοὺς κατοίκους αὐτῆς ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως· διετῆρε δὲ, καὶ

1. Βασίλειος Βοημίας (1420-1471).

ὡς παπικὸς λεγόμενος ἐν Βιέννῃ, σχέσεις ἐνεργεῖς μετὰ τῶν καθολικῶν προϋχόντων καὶ λογίων τῆς χώρας. Πράγματι δὲ οἱ λόγοι τῶν Βοημῶν ἐν μεγίστῳ κινδύνῳ διετέλουν ὄντες περὶ τὰ μέσα τῆς 16 ἐκατονταετηρίδος νὰ ἐμπέσωσιν εἰς τὸν λατινισμόν· διότι τότε ὑπῆρχε μὲν ἐν τῇ χώρᾳ πληθὺς λατίνων ποιητῶν, ἀλλ' οὐδεὶς ὑπῆρχεν ἐθνικὸς ποιητῆς, ἐξαιρέσει τῶν σιχουργῶν τῶν ὁμοιοκαταληκτῶν στίχων τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀσμάτων. Ἐτι δὲ κατὰ τὴν 15 ἐκατονταετηρίδα ἡ ἐκ τῆς Ἰταλίας εἰς Μολδαυίαν καὶ Βλαχίαν ἐκσπυρῆσα φιλολογία ἐξηράνισε τὸ αἶσθημα τῆς ἐθνότητος πολλῶν πεπαιδευμένων ἀνδρῶν, ὧν ἡμεῖς μνημονεύομεν τοῦ Βοχουσλάβ Χασσενστενίου καὶ Σιγισμούνδου Ρουβὺ ἐκ Γελενί. οἵτινες τὸ αἶσθημα τῆς ἐθνότητος τοσοῦτον ἀπώλεσαν, ὥστε ὁ μὲν πρῶτος ὠνόμαζεν ἐκυτὸν Γερμανὸν (τοιοῦτος δὲ καὶ νῦν, οὐχὶ ἴσως ἀδίκως, χαρακτηρίζεται), ὁ δὲ δεύτερος κατέλιπε τὴν ἐκυτοῦ πατρίδα, καὶ ἔζησε μακρὰν αὐτῆς μέχρι τέλους τοῦ βίου, ὡς ἐκούσιος φυγάς. Καθόλου δ' εἰπεῖν οἱ φιλόλογοι ἐκείνου τοῦ χρόνου ἡσπάζοντο τὸν κοσμοπολιτισμόν, ἀποκρούοντες πᾶσαν ἐθνικὴν διάκρισιν ἐν τῇ δημοκρατίᾳ τῶν γραμμάτων, ἥτις, ὡς πρὸς τὴν ἀμοιβαίαν ὑποστήριξιν, ὁμοιάζει πῶς τῇ μασσονίᾳ τῶν ἡμετέρων χρόνων. Ἀνεγνώριζον δὲ εἰς τὴν φιλολογίαν πρωτεύουσιν γλώσσας τὴν λατινικὴν.

Τὸν κίνδυνον τοῦτον τῆς καταστροφῆς τῆς ἐθνότητος τῶν Βοημῶν κατέστησαν καταληπτὸν οἱ Οὐσιταί (Utraquisten) καὶ οἱ Βοημοὶ Ἀδελφοί, δύο αἱρέσεις, αἵτινες ἡγωνίσθησαν πρὸς ἀποσάθρωσιν αὐτοῦ. Ἐκ τοῦ οὐσιτικῶ Πανεπιστημίου τῆς Πράγης ἀπεβλήθησαν ἐντελῶς οἱ φιλόλογοι, οἵτινες ἦσαν τὸ πλεῖστον καθολικοὶ, ἀλλὰ καὶ τὰ μέλη τῆς Ἀδελφότητος ἔδειξαν τοσοῦτον μῆκος κατὰ τῶν κλασσικῶν, ὥστε ἀπέκλεισαν ῥητῶς πάντας τοὺς συγγενεῖς αὐτῶν ἐκ τῆς ἀνωτέρως παιδεύσεως.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Χασσενστενίου, τοῦ διασημοτάτου καὶ ἀξίου θαυμασμοῦ ἡγέτου τῆς κλασσικῆς φιλολογίας ἐν Βοημίᾳ, ἐπῆλθε μικρὰ τις ἀνάπαυλα πρὸς καλλιτέραν μαίευσιν τῆς γνώμης τοῦ Πικκολομίνης. Καὶ πρῶτον ἐπὶ Φερδινάνδου Α' ἀνεφάνη ἡ φιλολογικὴ κίνησις σφοδρότερη, ὑποστηρικθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Χοδεγιόβσκη, πλουσίου ἄρχοντος, μιμητοῦ γενομένου τῶν Ἰταλῶν Μεδίκων.

Οὗτος συνήθρισε περὶ αὐτὸν πολλοὺς λογίους, οἵτινες μόνον ἐπὶ τῶν κλασσικῶν συγγραφέων ὠρίσθησαν νὰ διατρέψωσιν· ὑπὲρ τῆς διδασκαλίας τούτων ἔδωκε κληροδοτήματα εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, καὶ διηκούλυνε τὴν ἐκδοσιν φιλολογικῶν συγγραμμάτων, ὧν ὁ ἀριθμὸς καθ' ἑκάστην ἡμέραν (ἐπὶ τοῦ Χασσενστενίου ἔτι). Ἐν ἐνὶ λόγῳ περὶ τὸ δεύτερον ἡμισυ τῆς 16 ἐκατονταετηρίδος, ὅτε οἱ Ἰησουῖται εἰς Βοημίαν ἀνεφάνη-

σαν καὶ ὑπεστήριξαν τὰς προσπάθειάς τῶν φιλολόγων, ἐφάνη τὸ σχέδιον τοῦ Πικκολομίνης ἄγον πρὸς ἐντελὴ νίκην. Ἡ σπουδὴ τῆς λατινικῆς, τῆς ἐβραϊκῆς κατεπίεζε βαρύνως τὰς ἐθνικὰς ἠθικὰς δυνάμεις τῆς Βοημίας· καὶ κατὰ τὰ πρῶτα μὲν ἔτη μόνον ὡς πρὸς τοὺς τύπους καὶ τὴν γλῶσσαν ἐπέδρασε τὸ τοιοῦτον, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον φανερώς κατεδείχθη ὅτι ἐν Βοημίᾳ πολλοὶ τῶν πολιτῶν δυνάμενοι ν' ἀναγινώσκωσι τὸν Ὀμήρον καὶ Βιργίλιον ἐν τῇ πρωτοτύπῳ γλώσσῃ, καθυστέρουν τοσοῦτον περὶ τὴν συναίσθησιν τῆς ἰδίας αὐτῶν ἐθνότητος, ὥστε αὕτη ἐπὶ τῶν ἐπελθόντων θρησκευτικῶν ἀγώνων, κατὰ τὰς δύο πρώτας δεκαετηρίδας τῆς 17-ἐκατονταετηρίδος, ἐντελῶς εἶχεν ἐκλίπει ἐκ τοῦ Βοημικοῦ λαοῦ.

Ὑπῆρχον ἤδη ἐν Πράγῃ ἄνδρες· πρὸς πρόληψιν τοῦ κινδύνου, ὡς οἱ λόγοι οἱ περὶ τὸν Ἰωάννην Χοδεγιόβσκη, οἵτινες ἀπετέλουν τὴν «Sodalitas literaria», φιλολογικὴν ἐταιρίαν, ἰδρυθεῖσαν ἐν Πράγῃ ἐκ καθογητῶν καὶ ἄλλων λογίων, κατὰ τὸν τύπον τῆς ὑπὸ τοῦ Κορνάδου Κέλτες ἰδρυθείσης ἐν Βιέννῃ φιλολογικῆς ἐταιρίας, ἀλλ' οὐδεὶς τῶν ἀνδρῶν τούτων ἦτο τόσοσιν προορατικὸς, ὥστε ν' ἀποφύγῃ τὸν κίνδυνον τῆς καταστροφῆς τῆς ἐθνότητος τῆς Βοημίας. Οὗτοι μετὰ ζήλου ἐπεμελοῦντο μόνον τῶν κλασσικῶν μελετῶν, πρὸς εἰλκυν τὴν νεολαίαν, καὶ ἐθριαμβεύον εὐκόλως ὡς ἄνδρες τῶν γραμμάτων κατὰ τῶν Οὐσιτῶν, τῶν σχολαστικῶν, οἵτινες εἰς τὰ σχολεῖα παρέδιδον ἐν τῇ vernacula lingua (ἐγγχωρίᾳ γλώσσῃ), ὡς ἀπεκάλουν τὴν βοημικὴν χλευαστικῶς, τοῦ Χασσενστενίου ἐπὶ κεφαλῆς ὄντος, οἱ φιλόλογοι τῆς κλασσικῆς φιλολογίας.

Εἰς τῶν ἐνθεροτέρων θιασωτῶν τῆς κλασσικῆς ἀρχαιοτήτος ἦτο ὁ μέγιστος Ματθαῖος Κολλίνος, ὅς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ παρέδιδε τὸν Ὀμηρόν. Οὗτος ἐνθους ζήλωτής τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐξήσκει ἐπὶ τῆς σπουδαζούσης νεολαίας ἰσχυρὰν ἐπίδρασιν, ἣν δυσχερῶς ἐβλεπον οἱ Οὐσιταί· συνεπλάκη δὲ εἰς ἐριδας πρὸς τοὺς συναδέλφους αὐτοῦ, ὧν τὰς περιωρισμένας θεωρίας κατεπολέμει διὰ δηκτικῶν ἐπιγραμματῶν καὶ σατυρικῶν ποιημάτων, μέχρις οὗ, πρὸς μέγιστον ῥήξεως, ἠναγκάσθη νὰ διακόψῃ τὴν διδασκαλίαν ἐπὶ τῇ καταμηνύσει αὐτῶν εἰς τὴν ἀκαδημαϊκὴν Σύγκλητον. Ὁ Κολλίνος δὲν ἐταράχθη τὸ παράπαν ἐκ τούτου εἰς τὴν ἐξακολούησιν τῶν φιλολογικῶν ἐργασιῶν του, ἀλλὰ συνέστησεν εἰς τὴν οἰκίαν του, ἣν αὐτῷ ὁ Μακρίνης Χοδεγιόβσκης ἐδωρήσατο πρὸς ἀμοιβὴν τῶν ἀγώνων του, δύο τάξεις παραδόσεων, ἐν αἷς κατὰ Κυριακὴν εἰς πολυάριθμον ἀκροατήριον ἡρμήνευε τοὺς κλασσικούς. Ἐν γένει δὲ περὶ τὸ ἔργον τοῦτο ἀνέπτυξε τοιαύτην δραστηριότητα, ὥστε, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Χοδεγιόβσκη, ἀπετέλεσε τὸ κέντρον τῶν φιλολόγων καὶ ἑλληνιστῶν τῆς Πράγης. Ὁ οἰκὸς του ἦτο ὁ ἱστορικὸς μνηστὴς ἄξιος «Ἀγγλι-

κὸς κήπος» ἐν τῷ παλαιῷ ἄστει τῆς Πράγης, ἐν ᾧ ὁ φαρμακοποιὸς τοῦ Καρόλου Δ' μέγιστος Ἀγγελοῦ ἐκ Φλωρεντίας συνέστησε τὸν πρῶτον βοτανικὸν κήπον τῆς Εὐρώπης.

Ὁ ἐνθους οὗτος τοῦ Ὀμήρου ζήλωτής εἶχε καταληφθῇ ὑπὸ τοιοῦτου ἔρωτος πρὸς τὴν ἑλληνικὴν, ὥστε καὶ μετὰ τοῦ ὑπηρετοῦ του συνδιελεγέτο εἰς τὴν ἰωνικὴν· οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, οἵτινες τυφλῶς ὑπήκουον εἰς τοὺς λόγους τοῦ διδασκάλου τῶν, προσέβησαν εἰς ἐξέλλησιν καὶ αὐτῶν τῶν οἰκογενειακῶν ὀνομάτων τῶν· οὕτως ὁ Cernowlasek ὀνομάσθη Μεσάντριχος, ὁ Bodlak Παλίουρος, ὁ Orech Καρίων κτλ.

Ἐν τοιοῦτῳ ἔρωτι πρὸς τὴν ἑλληνικὴν φιλολογίαν διέγων τὸν βίον ὁ Κολλίνος, ἀληθῶς ἐξεπλάγη ὅτε ἡμέραν τινὰ τοῦ θέρους τοῦ 1565 ἔλαβεν ἐξ Ἰταλίας ἐπιστολὴν, δι' ἧς Ἰάκωβος τις Ὀλυμπιδάριος Παλαιολόγος, ὁ ὁποῖος ἔλεγεν ἐκυτὸν ἀπόγονον τῆς οἰκογενείας τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, ἀνήγγειλε τὴν ταχέαν ἔλευσιν αὐτοῦ εἰς Πράγην, καὶ ἐπέζητει τὴν φιλοξενίαν τοῦ κορυφαίου τῶν Βοημῶν φιλελλήνων.

Τὸ ἄγγελμα τοῦτο ἐπροξένησε τῷ Κολλίνῳ μεγίστην χαρὰν, διότι ἐμελλε ν' ἀκούσῃ τὴν γλῶσσαν τοῦ Ὀμήρου ἐκ στόματος συμπολίτου τοῦ τυφλοῦ πατρὸς πάντων τῶν ποιητῶν· καθότι ὁ ἐπιστάτης ἔλεγεν ὅτι κατήγετο ἐκ Χίου, τῆς κλασσικῆς ἐκείνης νήσου, ἥτις κατὰ τὰς παραδόσεις τῶν ἀρχαίων, ἐθεωρεῖτο ὡς ἀληθὴς πατρίς τοῦ μεγάλου Ἑλλήνος ῥαψωδοῦ, ἐν ταύτῃ δ' ἔτι καὶ νῦν δεικνύεται τὸ κάθισμα τοῦ Ὀμήρου καὶ ἡ πηγὴ ἐξ ἧς ἔπινεν. Ἐβόλεπε δ' ὁ Κολλίνος ἐλθοῦσαν τὴν περίστασιν νὰ διαχθῇ τὴν ἰωνικὴν ἐν ἀπάσῃ αὐτῆς τῇ γνησιότητι, καὶ νὰ γίνῃ οἰκίος καὶ φίλος ἐνὸς τόσοσιν διακεκριμένου ἀνδρός, ὅστις ἦτο πάντως ὁ τελευταῖος βλαστὸς τῆς γενεᾶς τῶν Παλαιολόγων. Τὸ γεγονός, ὅτι ὁ οἰκὸς τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου Παλαιολόγου εἶχεν ἐκλίπει κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν τῷ 1502, ἦτο ἐντελῶς ἄγνωστον εἰς τὸν μέγιστον, κατὰ τὰς τότε οὐχὶ ἀκριβεῖς γνώσεις τῆς γενικῆς ἱστορίας· οὕτω δ' ἐπέτυχεν ὁ ἄγνωστος Ἑλληὴν εὐκόλως νὰ ἐξαπατήσῃ τὸν Βοημὸν λόγιον, καὶ νὰ ἐλκύσῃ ἐκ πρώτης ἀφετηρίας τὴν εὐνοίαν του. Ἀλλὰ καὶ ἂν ὁ Κολλίνος εἶχεν ἀμφιβολίαν τινὰ εἰς τὰ λεγόμενα τοῦ Ἑλλήνου, αὕτη ἤθελε διασκιμασθῇ μετ' ὀλίγον· διότι ὁ Ὀλυμπιδάριος Παλαιολόγος ἐβδωμάδας τινὰς μετὰ τὴν ἀποστολὴν τῆς ἐπιστολῆς του ἀφίκετο εἰς Πράγην, καὶ προσελθὼν αὐτοπροσώπως εἰς τὸν μέγιστον ἐκέρδησε τὴν εὐνοίαν καὶ τούτου καὶ τῶν συναδέλφων του διὰ τοῦ ἐπιβάλλοντος ἐξωτερικοῦ παραστήματος καὶ τοῦ ἱπποτικῶ ἡθους, αἵτινα ἐμαρτύρουν ἄνδρα εὐγενοῦς καταγωγῆς. Πλὴν τούτου δὲ, ἐν Βιέννῃ, ὅπου διέτριψεν ἐπὶ βραχὺ εἰς Βοημίαν πορευόμενος, ἔτυχε μεγάλης προστασίας· διότι ἐπὶ τῇ συ-

στάσει του Νικολάου Βάλτερ, γραμματέως του αυτοκράτορος, ενός των ενθαρμωτάτων ήγητόρων της κλασσικής φιλολογίας, έχορηγήθη αὐτῷ πλήρης προστασία ὑπὸ τοῦ αυτοκράτορος Μαξιμιλιανού Β' ἀνὰ πάσας τὰς αὐστριακὰς χώρας.

Ὑπὸ τοιαύτας περιστάσεις διατελὼν ὁ Παλαιολόγος, δῆλον ὅτι ἔτυχε κατὰ τὴν ἄφελξιν του εἰς τὴν πρωτεύουσιν τῆς Βοεμίας λαμπρὰς ὑποδοχῆς, ὁ δὲ μάγιστρος Κολλίνος, ὁ διὰ τῆς ἐπισκέψεως ἀπογόνου τοῦ αυτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου πρὸ πάντων τιμηθεὶς, ὑπεδέξατο αὐτὸν εἰς τὸν οἶκόν του ἀνοικταῖς ἀγκάλας, καὶ παρεχώρησε πολλὰ δωμάτια διασκευασμένα πρὸς κατοικίαν τοῦ ἐπιστήμου ξένου. Περιφανὴς δὴμιγυρὶς πολιτῶν προσεληθὺσα εἰς τὸν οἶκον τοῦ μαγίστρου προσεφώνησε τῷ Ἑλληνι, καὶ τὸ ἄνθος τῶν φιλολόγων ἔδραμεν ἐκεῖ, ὅπως συνδιαλεχθῇ μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ Ὁμήρου, καὶ ἀκούσῃ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ τὴν ἀφήγησιν περὶ τῶν ἑλληνικῶν πεδίων καὶ τῶν τόπων τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου.

Ὁ Ὀλυμπιδάριος Παλαιολόγος ἔζη ἐν ταύτῃ τῇ ἀναστροφῇ ὡς πρίγκιψ, καὶ ἐγένετο ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς ἀφίξεως ὁ πολυθαύμαστος ἥρωος τῆς κοινωνίας τῆς Πράγης, ἥτις κατ' οὐδὲν ὑπελείφθη περὶ τὴν φιλοφροσύνην καὶ λατρείαν. Ἡ μετ' αὐτοῦ συνδιάλεξις ἐπὶ θεμάτων τῆς κλασσικῆς φιλολογίας κατέστη τοῦ συρμού, καὶ κατέπνιξεν ἐπὶ τινὰ χρόνον τὰς ὀρησκειτικὰς συζητήσεις, αἱ ὁποῖαι τότε ἦσαν τὸ ὑποκείμενον τῆς διμιλίας τῆς ἡμέρας.

Τὴν αὐτὴν συμπεριφορὰν ἔδειξε καὶ τὸ ὠραῖον φύλον εἰς τὸν κορυφὸν αὐτὸν Ἑλληνα, ὅστις, ἐν ἀκμῇ ἡλικίας διατελὼν, ἐθεωρεῖτο διὰ τε τὸ γένος καὶ τὰς τύχας τοῦ βίου ἀληθὴς ἥρωος μυθιστορίας, ἐπεθύμει δὲ μαγευθὲν νὰ δεσμεύσῃ αὐτὸν διὰ παντός εἰς Πράγην. Αἱ ἀφηγήσεις ὅμως τοῦ Παλαιολόγου ὡς πρὸς τὸ παρελθὸν αὐτοῦ ἐπλάσθησαν κατόπιν, ὅπως ἀνέξωσι τοσοῦτον τὸ ὑπὲρ τούτου διακρίνον.

Ὁ Παλαιολόγος διηγείτο ὅτι, μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ οἰκογένεια τοῦ πεσόντος τελευταίου αυτοκράτορος τῶν Ἑλλήνων κατέρυγεν εἰς Χίον, ἥτις ὑπὸ τοῦς Γενουαίους διετῆρσε τὴν αὐτονομίαν της ἐπὶ πολὺ. Ἀλλ' αὐτόθι οἱ ἀπόγονοι τῶν Παλαιολόγων ἐγένοντο ἀμέσως ὑποπτοὶ εἰς τοὺς παρὰ τὴν Σμύρνην Τούρκους, καὶ ὅπως ἀποφύγωσι τὴν ἀπειλομένην σφαγὴν κατέλιπον τὸ τελευταῖον ἐκείνο ἄστυλον τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας, καὶ διεσκορπίσθησαν τῆςδε ἀκείσε. Ὁ πατὴρ μου Συμεὼν κατέφυγε μετ' ἐμοῦ καὶ τοῦ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ μου Γαβριὴλ εἰς Ῥώμην, ἐνθα ἤλπιζε νὰ εὕρῃ εὐμενῇ φιλικὴν δεξίωσιν παρὰ τοῖς θιασώταις τῆς ἐπιστήμης, διότι καὶ αὐτὸς ἦτο λόγιος καὶ γνώστης ἀκριβὲς τοῦ Ὁμήρου. Μόνον δ' ἐπὶ τῇ ἐξωμοσίᾳ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ὑπεσχέθησαν αὐτῷ προ-

στασίαν καὶ ὑποστήριξιν εἰς τὴν αἰωνίαν πόλιν τῆς Ῥώμης· καὶ οὕτω ἐξαναγκασθεὶς ὁ πατὴρ μου ἐν ἡ θέσει περιῆλθεν ἡσπασθῆναι τὰ δόγματα τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας μετὰ τῶν δύο υἱῶν του.

«Ἐγὼ μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν μου ἐξαναγκάσθην νὰ καταταχθῶ εἰς τὸ τάγμα τῶν Δομινικανῶν, καὶ περιβλήθω τὸν μοναχικὸν μανδύαν, ὡς προηγουμένως εἶχε πράξει ὁ ἀδελφός μου. Ἐπάτησα τὰς βαθυμίδας τοῦ μοναστηρίου ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ μετὰ τοῦ κόμητος Μιχαήλ Γκιςλιέρι, τὰ νῦν καρδινάλιου, ὃς βεβαίως θέλει φέρει τὴν παπικὴν τιάραν ἐπὶ κεφαλῆς, κατὰ προφητείαν παιδιόθεν αὐτῷ ῥηθεῖσαν. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἀδελφός μου, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξεν, ὡς πάντες οἱ ἐξωμότατοι, καθολικὸς ὀρησκουμένης, ἀνέβη κατὰ μικρὸν εἰς τὸ ἀζώμα τοῦ διοικητοῦ τοῦ τάγματος τῶν Δομινικανῶν. Εἰς ἐνὲ τοιαύτῃ τύχῃ δὲν ἐπένευσε· καὶ ἐπειδὴ κρύφα διετῆρουν ἐν ἐμοὶ ζωηρὰς τὰς παραδόσεις τῆς οἰκογενείας μου καὶ τῆς πατρίδος, κατέλιπον μιᾷ νυκτὶ τὸ μοναστήριον καὶ ἐτράπην εἰς τὴν ξένην, ὅπως γνωρίσω χώρας καὶ λαοὺς, καὶ ἐπαυξήσω ἔτι μᾶλλον τὰς γνώσεις μου ἐν ταῖς Ἀκαδημίαις. Ἐπεσεκέρθη τὴν Πολωνίαν, Γερμανίαν, καὶ Γαλλίαν, καὶ εἰσῆλθον μετὰ πολυετῆ ἀπουσίαν εἰς Ἰταλίαν, ὅπως ἐκεῖ ἐργασθῶ ὡς ἀναμορφωτὴς κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ Οὔσου καὶ Λουθέρου. Ἀλλ' αἶφνης ἡγέρθησαν κατ' ἐμοῦ ἀπειλαὶ ὑπὸ τῶν περὶ τὴν Ἱερὰν Ἐξέτασιν ἔμπροσθεν νὰ τραπῶ εἰς φυγὴν, καὶ διηύθυνα τὰ βήματά μου δι' Αὐστρίας καὶ Βιέννης εἰς τὴν πατρίδα τοῦ Οὔσου καὶ Ῥοκουάνα, οἵτινες ἀμφοτέρωι μεγάλοι ἄνδρες πρῶτοι ἐπρότειναν τὴν ἐπιθυμητὴν ἔνωσην καὶ ἀνάμειξιν τῆς Οὐσιτικῆς ἐκκλησίας μετὰ τῆς Ἑλληνικῆς. Ὡστε ἐν Βοεμίᾳ, καὶ δὴ ἐν τῇ ἑδρᾷ ταύτῃ τῶν Μουσῶν, ἐλπίζω νὰ εὕρω δευτέραν πατρίδα, καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν βιώσω ἐν τῇ καλλιεργείᾳ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς διὰδόσεως τῶν φιλολογικῶν ἰδεῶν».

Πάντα τὰ μέλη τῆς Sodalitas literaria παρέσχον τῷ Παλαιολόγῳ συνδρομὴν, ὁ δὲ μάγιστρος Κολλίνος ἐφρόντιζε περὶ τῶν ὑλικῶν ἀναγκῶν του, οἵτινες παρ' ἐλπίδα διὰ τὸν Ἑλληνα μετ' ὀλίγους μῆνας λαμπρῶς ἐπληρώθησαν, διότι ὁ Παλαιολόγος ἐκέρδησε τὴν εὐνοίαν τῆς θυγατρὸς τοῦ πρὸ μικροῦ θανόντος γραμματέως τῆς Βουλῆς Μαρτίνου Κουθενίου ἐκ Σπρίμπεργ, ἐξόχου συγγραφέως καὶ στενωτάτου φίλου τοῦ Κολλίνου, ὁ ὁποῖος πλὴν πολλῶν οἰκίων ἐν τῇ πόλει κατέλιπε καὶ ἄλλην σημαντικὴν περιουσίαν. Ἡ νέα Ἀγνὴ, ἡ θυγάτηρ τοῦ πατριάρχου, ἥτις, ὡς πολλὰ ἄλλαι κυραὶ, μετέχευε τῶν συναναστροφῶν καὶ ἦτο θαυμαστὴς τοῦ ἐπιστήμου Ἑλληνοῦ, ἦτο λαμπρὸν εὖρημα διὰ τὸν Παλαιολόγον, διὸ καὶ οὗτος προσεπάθησε νὰ ἀγρεύσῃ αὐτὸν τὸν χρυσαῦν ἰχθύν, περὶ πολλοῦ ποιούμενος τὴν εὐνοίαν τῆς κόρης, ἥτις φλεγομένη ὑπὸ τοῦ πόθου νὰ γίνῃ σύζυγος ἀπογόνου τῶν Καισάρων, ταχέως

ἐπρότεινε αὐτῷ τὴν χεῖρα καὶ ἔδωκε τὰ πλούτη. Τὸ κυριώτατον μέρος τῶν τελευταίων συνέχευτο ἐξ οἰκίας κειμένης εἰς τοὺς «Τέσσαρας κύλικας», καὶ παρακειμένης τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν Δομινικανῶν ἐν τῷ παλαιῷ ἄστεϊ τῆς Πράγης· ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπιλοιπος περιουσία τῆς Ἀγνῆς ἀπετέλει μέγα ποσόν.

Ἡ κατοικία φυγάδος Δομινικανοῦ παρὰ μόνην Δομινικανῶν ἠδύνετο νὰ θεωρηθῇ κακὸς οἶκός, οὐχ ἥττον ὁ Παλαιολόγος ἐν πλήρει εὐτυχίᾳ παρὰ τῇ νέᾳ αὐτοῦ συζύγῳ κατόκησε τὴν νέαν οἰκίαν, καὶ μεγάλως τιμώμενος ἐν Πράγῃ ἔζη ἐν εἰρήνῃ καὶ εὐφροσύνῃ, ὧν τέως ἐστερεῖτο κατὰ τὸν πολυκύμαντον καὶ ἄστατον αὐτοῦ βίον. Ὡς ἐγκατεστημένος Πραγῆνος ἀπῆλθεν ἀσφαλείας προστατευτικῆς κατὰ τῶν ἐπιβουλῶν τῶν ἐχθρῶν του, μεγαλειτέρας πασῶν τῶν προφύλαξεων, ἃς μέχρι τοῦδε μετεχειρίζετο πρὸς ἀποφυγὴν τῶν μυστικῶν ἐπιθέσεων τῶν ῥαβδούχων τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως τῆς Ῥώμης. Ἀκριβὲς δὲ ἡ ἐπιθυμία τοῦ ν' ἀποκτήσῃ τὴν προστασίαν ταύτην διὰ τοῦ ἀστικοῦ δικαίου τῆς πρωτεύουσας τῆς Βοεμίας ἡγάγεν αὐτὸν εἰς Πράγην, ἐν ἣ τὸσον ἐπέτυχε τοῦ σκοποῦ του, ὅσον οὐδὲ κατ' ὄνειρον ἠδύνετο νὰ ἐλπίζῃ. Οἱ νόμοι τοῦ τόπου, ὃν ὠνόμαζε δευτέραν αὐτοῦ πατρίδα, πρὸς δὲ τὰ προνόμια τοῦ παλαιοῦ ἄστεως τῆς Πράγης, ὧν καὶ αὐτὸς ἐγένετο διὰ τοῦ γάμου τοῦ μέτοχος, ἡ εὐνοία τῶν ἐπισήμων ἀνδρῶν, οἵτινες ἐθεώρουν τιμὴν νὰ καταλογίζωνται ἐν τοῖς φίλοις αὐτοῦ, διεσκέδαζον παρ' αὐτῷ πάντα ἐνδοκίμους περὶ τῆς ἀσφαλείας του, ὃν οἱ προορατικοὶ φίλοι του ἐξέφραζον, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὸ ἄγρυπνον ὄμμα τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως, ὅπερ ἠδύνετο νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὸ νέον αὐτοῦ καταφύγιον.

Τῆς εὐτυχίας ταύτης, τῆς τοσοῦτον ἐπιζήλου, δὲν ἀπῆλυσεν ἐπὶ πολὺ, διότι τῇ 4 Ἰουνίου τοῦ 1566 ἔλαβε τὴν λυπηρὰν ἀγγελίαν ὅτι ὁ μάγιστρος Κολλίνος προσβλήθεις ὑπὸ ἀφονιδίας ἀποπλώσεσεν τὸν ἐνθαρμωτέρον αὐτοῦ οἰκίον καὶ μᾶλλον ἀφωσιωμένον φίλον, καὶ προησθάνετο ὅτι ὁ τάφος τοῦ ἀειμνήστου ἐκείνου προμάχου τῆς κλασσικῆς φιλολογίας, τοῦ ταφέντος ἐν τῷ περιώνυμῳ νεκρῷ τῆς Βηθλεὲμ, ἦνοιγε καὶ δι' αὐτὸν νέας ἀνάγκας καὶ νέας περιπετείας, ὧν μόλις ἀπηλλάγη διὸ καὶ ὅσον σύμπας ὁ κόσμος τῶν γραμμάτων τῆς Πράγης κατελυπῆθη ἐπὶ τῇ ἀνελπίστῳ ἀπωλείᾳ τοῦ κορυφαίου τῶν Βοεμῶν φιλολόγου, «τοῦ διδασκάλου καὶ πατρὸς τῶν ποιητῶν τοῦ αἰῶνός του» (ὡς ὠνόμαζεν αὐτὸν ὁ Λουπάκιος), τὸσον ὁ Παλαιολόγος ἡσθάνθη ἄλγος ἐπὶ τῇ ἀνεπανορθώτῳ ἀπωλείᾳ τοῦ ἀνδρός, ἥτις ἐστέρησεν αὐτὸν οὐ μόνον εἰλικρινοῦς φίλου, ἀλλὰ καὶ ἀληθινοῦ προστάτου.

Ὁ Παλαιολόγος ὀφείλων πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ἐπιτυχίαν εἰς τὸν Κολλίνον, ἠθέλησε δημοσίᾳ καὶ

διὰ τρόπου ἀσυνήθους τότε νὰ τιμῇ μονίμως τὴν μνήμην τοῦ τεθνεῶτος, καὶ καταδείξῃ εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεὰς τὴν βαθεῖαν αὐτοῦ πρὸς ἐκείνον εὐγνωμοσύνην. Διὸ ἐν ἔτει 1566 ἀπηύθυνεν αἴτησιν εἰς τὸν Πρύτανιν καὶ τὴν Σύγκλητον τῆς ἀνωτάτης Σχολῆς τῆς Πράγης, δι' ἧς ἐζήτει, εἰ δυνατόν, τὴν συγκατάθεσιν τῶν, ἵνα στήσῃ ἐν τῷ ἀναγνωστηρίῳ τῆς Καρολινείου Σχολῆς, ὁ ἐστι ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τοῦ Πανεπιστημίου, ἀνάθημα μετ' ἐπιγραφῆς πρὸς τιμὴν τοῦ μαγίστρου Ματθαίου Κολλίνου, ὡς εἰθιστο ἐν τοῖς Ἰταλικοῖς πανεπιστημίοις. Ἀλλ' οἱ καθηγηταί, οἵτινες δὲν εἶχον λησμονήσει τόσον ἐνωρὶς τὰ δηκτικὰ ἐπιγράμματα τοῦ Κολλίνου, καὶ οἵτινες πλὴν τούτου καὶ δὲν ἠρέσκοντο εἰς τοιοῦτον τιμητικὸν δαῖγμα, τέως ἀσύνητες ἐν Πράγῃ, εἰς τὸν ποτὲ συνάδελφον αὐτῶν, ἠρνήθησαν τῷ Παλαιολόγῳ τὴν αἰτηθεῖσαν χάριν, καὶ ἔδειξαν ὅτι δὲν ἐπιθύμουν νὰ ἐνοχλῇ αὐτοὺς διὰ τοιούτων παρακλήσεων.

Ὁ Παλαιολόγος δὲν ἦτο ἐξ ἐκείνων, οἵτινες μετὰ τὴν πρώτην ἀποτυχίαν ῥίπτουσι τὰ ὄπλα, ἀλλὰ, πεποιοῦς εἰς τὰς σχέσεις αὐτοῦ μετὰ τῆς ἀνωτάτης κοινωνίας τῆς Πράγης, ἡτήσατο τὴν συνδρομὴν τῆς διοικήσεως πρὸς τοῦτο. Ἡ διοίκησις, σύμφωνος οὔσα πρὸς αὐτὸν, ἀπέστειλε τῇ 8 Ἰανουαρίου 1567 ἔγγραφον, ἐν τῷ ὁποίῳ ὑπεστήριξε τὴν αἴτησιν, καὶ προσέθετεν ὅτι περιέμενε παρὰ τῶν καθηγητῶν πρὸς ἰδίαν αὐτῶν καὶ τῆς πατρίδος τιμὴν νὰ ὑποστηρίξωσι καὶ συνδράμωσι τὸν Παλαιολόγον, ὅπως εἰς τὸν ἀείμνηστον πεπαιδευμένον ἄνδρα στήσῃ ἐνεπίγραφον μνημεῖον ἐν τῷ ἀναγνωστηρίῳ.

Διὰ τοῦ ἐγγράφου τούτου ἀνεγνωρίζοντο μὲν αἱ μεγάλαι ὑπηρεσίαι τοῦ μαγίστρου Κολλίνου, ἀλλὰ καὶ ἐπετιμῶντο ἐλαφρῶς οἱ διαμαρτυρηθέντες καθηγηταί, διὰ τοῦτο ἡ Σύγκλητος πᾶν μέσον μετεχειρίσθη, ὅπως μὴ ἐνδῶσῃ εἰς τὸν Παλαιολόγον. Μετὰ μακρὰν συζήτησιν ἐπὶ τοῦ περιεχομένου τοῦ ἐγγράφου τῆς διοικήσεως, συνεφώνησαν ὅπως σταλῇ ἐπιτροπεία ἐκ δύο καθηγητῶν, τοῦ Γεωργίου Σουδὲτ καὶ Θωμᾶ Βοδνάνσκη εἰς τὸν Ἰωάννην Βαλδσταίν, εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ὁποῖου ὑπῆγοντο τὰ τῶν σχολείων καὶ τῆς ἐκκλησίας, καὶ ζητήσωσι τὴν γνώμην αὐτοῦ περὶ τοῦ πρακτέου. Ὁ Βαλδσταίν ὅμως ὑπεδέξατο παρ' ἐλπίδα ψυχρῶς τὴν ἐπιτροπείαν, ἐπετίμησε τῶν καθηγητῶν τὴν ἀκατονόμαστον καὶ ἀνόητον ἀντίστασιν, μὴ περιποιούσαν αὐτοῖς πολλὴν τιμὴν, καὶ παρεκάλεσεν αὐτοὺς νὰ δώσωσι πέρας εἰς τὴν δοθείσαν διαταγὴν, ἄλλως ἢ θελε προδῇ εἰς σκληροτέραν τινὰ ἀπόφασιν.

Οἱ λόγοι οὗτοι καὶ ἡ ἐπιμονὴ τοῦ Παλαιολόγου ἐνεποίησαν αἰσθησιν εἰς τοὺς καθηγητάς, οἵτι 1. Ὁ Παλαιολόγος τοῦτο λέγων εἶχεν ὑπ' ὄψιν εἰδικῶς τὸ μνημεῖον, ὅπερ ἕτερος ἐπίσης φυγάς Παλαιολόγος τῇ 1472 ἔστησεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν Ἀποστόλων τῆς Ῥώμης εἰς τὸν Καρδινάλιον Βησσαρίωνα, φίλον αὐτοῦ καὶ προσάτην.

τινες ἐπὶ τέλους συνήνεσαν εἰς τὴν ἰδρύσιν τοῦ μνημείου, ἀλλ' ἐπὶ τῷ ὄρω νὰ προσέλθῃ ὁ Παλαιολόγος εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, ὅπως ἴδῃ τὴν θέσιν τοῦ μνημείου, θελήσῃ δὲ καὶ νὰ ἐπιδείξῃ τὴν χαρὰ χηρομένην ἐπιγραφὴν εἰς τὴν Σύγκλητον, ἵνα ἐπιφέρει καὶ αὕτη γνώμη. Ὁ Παλαιολόγος, ὁ ὁποῖος ἤθελε νὰ ἐξάρῃ τὴν νίκην του κατὰ τῆς ἀρχαίας βοεμικῆς συμμορίας τῶν καθηγητῶν, ἀπεδέχθη τοὺς ὅρους τούτους, μετ' ὧν ἀμέσως ἔδωκεν εἰς τὸν λιθοδόκον τὸ σχέδιον τοῦ μνημείου καὶ ἔστησεν αὐτὸ τῷ 1568.

Τὸ μνημεῖον ἀπετελεῖτο ἐξ ἐπιτυμβίου λίθου ἐξ ἐρυθροῦ μαρμάρου τοῦ Σλίβενερ, μήκους τριῶν πήχεων καὶ πλάτους δύο, μετὰ περιζώματος εἰς τὰς τέσσαρας πλευράς. Πρὸς τὰ ἄνω ἐξεικονίσθη ὁ τεθνεὺς Κολλίνος, ἀναγινώσκων τὸν Ὀμηρον κάτω τῆς καθέδρας· ἐπὶ τοῦ εἰς χεῖράς του βιβλίου εἶχον ἐγγραφῇ ἑλληνιστὶ ἡ ἀρχὴ τῆς Ὀδυσσεΐας καὶ τὸ τέλος τῆς Ἰλιάδος, ἄνω δὲ τοῦ ἀπεικασματος τούτου ἡ ἑλληνικὴ ἐπιγραφή «ἐν τοῖς ἄκροις ἡ νίκη». Ἐπὶ τῶν δύο δὲ πλευρῶν ἀνυψοῦντο κλάδοι δάφνης, ἔχοντες ἐπὶ ἐκάστου τῶν φύλλων ἀνὰ ἓν γράμμα· πάντα δὲ τὰ γράμματα συνενόησαν ἀπετέλουν τοὺς ἐπομένους στίχους· ἐν μὲν δεξιᾷ

Hoc tibi pro meritis posuit Colline Jacobus
Ille Palaeologus, nobilis exilio.

(«Σοὶ τόδε κατ' ἀξίαν ἡγεῖρε, Κολλίνε, ὁ Ἰάκωβος ἐκεῖνος ὁ Παλαιολόγος, ὁ πασίγνωστος ἐπὶ τῇ ἐξορίᾳ αὐτοῦ»).

Ἐν ἀριστερᾷ δὲ

Tu peregrinantem coluisti tempore iniquo,
Accipe amicitiae pignora grata meae.

(«Σὺ, ὅς ἐμοῦ τοῦ περιπλανωμένου ἐπεμελήθης ἐν χρόνῳ χαλεπῷ, δέχθητι τῆς ἐμῆς φιλίας εὐγνώμονα τεκμήριον»).

Κάτω δὲ ὑπῆρχε τέλος ἐκτεταμένη ἑλληνικὴ ἐπιγραφή ἡ ἐξῆς· «Ὁ Θεὸς ἐν ἀρχῇ καὶ ἐν τέλει· Ματθαίῳ Κολλίνῳ Σοτερίνῳ ἐκ Γουρμενσίου, φιλοξένῳ ἀνδρὶ, φίλῳ τῶν Ἑλλήνων καὶ διδασκάλῳ τῆς ἑλληνικῆς, ἔστησε τὸ μνημεῖον τοῦτο ὡς δεῖγμα τῆς πρὸς αὐτὸν φιλίας ὁ Ἰάκωβος Ὀλυμπιδάριος Παλαιολόγος, φυγάς, γεννηθεὶς ἐν Χίῳ, παρὰ νόμῳ ἐνώπιον δικαστηρίου ἐγκαλούμενος, πανταχόθεν διωκόμενος, καὶ εἰς Βοερίαν ὡς φυγάς προσελθὼν, ἐνθα ἔτι καὶ νῦν ζῇ ἐν δυσχερείαις, ἐν ἔτει 1568¹».

Τὸ οὕτως ἀποτελεσθὲν μνημεῖον ἐστήθη ἐν τῷ ἀναγνωστηρίῳ· ἀλλὰ κατὰ τὴν 17 ἑκατονταετηρίδα πιθανῶς μετεκομίσθη ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Καρολινεῖου Πανεπιστημίου, ὅπου εἶδεν αὐτὸ ὁ Βαλ-

1. Τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην τὴν ἑλληνικὴν μετεφράσαμεν, καθὼς καὶ τὰς ὀλίγας λέξεις τὰς ἑλληνικὰς τὰς ἄνω τοῦ μνημείου· ὁ συγγραφεὺς δὲν παρέθετο τὸ ἑλληνικὸν κείμενον· δὲν ἠδυνήθημεν δὲ καὶ ἡμεῖς νὰ εὗρωμεν τοῦτο ἄλλοι. Τὸ σύγγραμμά τοῦ Βαλδίνου, περὶ οὗ ποιεῖται λόγος κατωτέρω, δὲν ὑπάρχει ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ. Σ. Μ.

βίνος¹. Πρὸ πεντήκοντα δὲ ἐτῶν τὸ μνημεῖον τοῦτο, τὸ διὰ τῆς φθορᾶς τοῦ χρόνου καὶ τῆς μὴ καταλλήλου θέσεως αὐτοῦ ἐν τῇ αὐλῇ ἱκανῶς φθαρὲν, φυλάσσεται ἐν τῷ προδρόμῳ τοῦ πρώτου πατώματος τῆς οἰκοδομῆς.

[Ἐκ τῶν τέλει].

A. ΜΗΤΑΡΑΚΗΣ.

ΕΘΙΜΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

Ἐν Μάνη οὐχ ἦττον τῶν ἀνδρῶν καὶ πολλὰ γυναῖκες διεκρίνοντο ἐπ' ἀνδρείᾳ, διὸ καὶ μεγίστου ἀπῆλκον σεβασμοῦ.

Μανιᾶτις γυνὴ, ἀνὰ λαοῦσα ἐν τῇ συμπλοκῇ τὰ ὅπλα τοῦ πεσόντος υἱοῦ τῆς ἐρώνησεν αὐτῇ· «Κοιμῶ, τέκνον μου· ἐγὼ κρατῶ τὴν θέσιν σου».

Τὰ ἐνδύματα τῶν ἐν πολέμῳ θνησκόντων ἐδεικνύοντο ἐν τῇ ἀγορᾷ εἰς τὰς μητέρας αὐτῶν, καταφαίνοντα ὅτι ἐπεσον πάντες ἐπὶ τοῦ στήθους φέροντες τὰς πληγὰς· τὰ ὅπλα αὐτῶν ἐκείοντο· ἀπηγορεύετο δὲ πᾶσα ἐξωτερικὴ καὶ θορυβώδης πένθος ἐπιδείξις.

Κατὰ πανάρχαιον ἐν τῇ Μάνῃ ἔθος οὐδεμία ἐγίνετο καταδίδωξις τῶν ἡττηθέντων ἐχθρῶν. Ἐτηρεῖτο δ' ἔσως οὕτω ὑπαγόρευσις τις τῆς πολιτικῆς, διότι οἱ κῆτοι οὐδέποτε ἦσαν πολυάριθμοι, καὶ ὥρηνον νὰ ἀπορεύωσιν ἀπεγνωσμένους ἄγωνας.

Πρὸς τὴν ἐρώτησιν τῆς μανιατικῆς κατηχήσεως·—«Τίς εἶσαι;» ἡ ἐντελής ἀπάντησις εἶνε· «Ἐλεύθερος ἀνὴρ».—«Ποῦ στηρίζεται ἡ ἐλευθερία σου;»—«Εἰς τὴν ἀνάμνησιν τῶν προγόνων μου».—«Ποῖοι ἦσαν οἱ πρόγονοί σου;»—«Σπαρτιάται».—«Ποῖα εἶνε τὰ καθήκοντα τοῦ Μανιάτου;»—«Σέβας πρὸς τοὺς γέροντας καὶ τὰς γυναῖκας, περίολψις τῶν γονέων, σκέψις πρὸς τῆς ὑποσχέσεως καὶ πίστις περὶ τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῆς, ἐκδίκησις τῶν προσβολῶν καὶ ἀγάπη τῆς ἐλευθερίας, ὡς μεγίστου ἀγαθοῦ, μέχρι θανάτου».

Ἐν Κρήτῃ, κατὰ τὴν τελευτὴν γάμου, αἱ φίλαι τῆς νύμφης ἀναρτῶσιν ἀπὸ τοῦ στύλου τῆς νυμφικῆς κλίνης τρεῖς στεφάνους, ἓνα ἀκάνθινον, ἄλλον ἐκ μυρσίνης καὶ τρίτον ἐξ ἀνθῶν πορτοκαλλέας· καὶ αἱ μὲν ἀκάνθιναι σημαίνουσι μακρὸν βίον καὶ καρτερίαν πρὸς τὰς μερίμνας τοῦ συζυγικοῦ βίου, ἡ δὲ μυρσίνη καὶ ἡ πορτοκαλλέα τρυφὴν καὶ διαρκῆ τὸν ἔρωτα τῶν μελλονύμφων, ὡς τὰ ἀειοπαλὴ αὐτῶν φύλλα. Ὅτε δὲ τὴν ἐπομένην ἡμέραν ὁ νυμφίος παραλαμβάνει ἐν πανηγυρικῇ πομπῇ τὴν νύμφην ἵνα ὀδηγήσῃ αὐτὴν εἰς στέψιν, αὕτη ἀνθίσταται μὲν τὸ κατ' ἀρχὰς δακρύουσα νὰ παρακολουθήσῃ τὴν πομπήν· εἰτα δὲ πρὸς τοὺς λόγους τοῦ νυμφαγωγοῦ· «Ἄσπερ τὴν γὰρ κλαίει», ἀπαντᾷ «πάρτε με καὶ ἄς κλαίω».

1. Λόγιος Ἰησοῦτης (1611-1689). Ἐγραψε πλὴν ἑλλων Epitome historica rerum Bohemicarum. Σ. Μ.

ΕΙΛΙΚΡΙΝΕΙΑ ΑΙΣΘΗΜΑΤΩΝ

[Ἐκ τοῦ βωστικού].

Πρὸ τοῦ γάμου.

Ἄς δμιλῆσωμεν ὀλίγον, φιλότατη! Νὰ σ' ἀκροάζωμαι, νὰ μεθύω μὲ τοὺς λόγους σου, αὐτὴ εἶνε ἡ μόνη μου εὐχαρίστησις.

Νὰ ζήσω ἄνευ σοῦ δὲν δύναμαι καὶ δὲν θέλω, φιλότατη μου! Σὲ ἢ τὸν θάνατον.

Τὴν ἀγάπην σου ἐγὼ εἶμαι ἕτοιμος καὶ μὲ τὴν ζωὴν μου νὰ πληρώσω! Διάταξε μόνον, καὶ ἐγὼ τὸν κόσμον ὅλον θέτω πρὸ τῶν ποδῶν σου. Ὅταν θὰ γείνης σύζυγός μου, οὐδέποτε θέλεις ἀκούτε παρ' ἐμοῦ δυσάρεστον λόγον.

Σὲ μόνον αἰώνια θὰ ἀγαπῶ! Σὺ εἶσαι δι' ἐμὲ τὸ πᾶν! Ποτὲ τὸ βλέμμα μου δὲν ὀρνεύσῃ ἄλλην γυναῖκα! Τὸ σύμβολόν μου· «Πίστις μέχρι τάφου».

Ὅποια ἡδονὴ νὰ χορεύῃ τις μετὰ σοῦ, καὶ νὰ μεθύῃ μὲ τὰ ἀγγελικὰ βλέμματά σου!

Μετὰ σοῦ, ἄγγελέ μου, ἐγὼ εἶμαι ἕτοιμος νὰ πεινάσω. Μετὰ σοῦ θὰ εἶμαι εὐτυχής· καὶ εἰς ἔρημον νῆσον.

Διὰ σὲ ἐγὼ τὴν γῆν μεταμορφῶ εἰς παράδεισον, τὸν δρόμον σου ἐγὼ τὸν πληρῶ μὲ ἄνθη, ἀνὰ χεῖρας θὰ σὲ φέρω πάντοτε.

Ὁ δοῦλός σου θὰ εἶμαι ἐγὼ· διαταγὴ θὰ εἶνε δι' ἐμὲ καὶ ἡ παραμικρὰ ἐπιθυμία σου, θὰ τὴν μαντεύω εἰς τοὺς ὀφθαλμούς σου, καὶ μόνη μου χαρὰ νὰ σὲ ὑπακούω.

Σήμερον ἐγὼ θὰ σοῦ φέρω τὴν νέκν ἐκδοσιν τοῦ «Ρωμαίου καὶ Ἰουδαίου».

Ἀναγίνωσκε, Ἰουλίᾳ μου, καὶ ἐνθυμοῦ τὸν Ῥωμαῖόν σου.

Μὴ δμιλᾷς οὕτω, φιλότατη μου! Ἐγὼ ποτὲ δὲν ψεύδομαι· ἄνευ σοῦ ζωὴ δὲν ὑπάρχει δι' ἐμὲ. Ἐάν σὺ, ὁ Θεὸς φυλάξῃ, ἀπέθνησκες, ὁ αὐτὸς τάφος ἤθελε δεχθῇ καὶ ἐμὲ.

Ποτὲ, ποτὲ δὲν θὰ ἡδυνάμην νὰ ἀνήκω εἰς ἄλλην! Ὅχι, ποτέ. Ἄνευ σοῦ δὲν θὰ ἡδυνάμην νὰ ὑπάρξω.

Ἐν Μαρτινουπόλει.

Μετὰ τὸν γάμον.

Τρομερόν! Εἰς ὅλα σὺ πρέπεις ἀφελῶς ν' ἀνακατόνεσαι. Θεέ μου! Ποτὲ δὲν δύναται νὰ σιωπήσῃ οὐδὲ πρὸς στιγμὴν.

Πόσον εἶνε εὐτυχεῖς οἱ ἄγαμοι! ὁ ἑγγαμὸς βίος δὲν ἀξίζει οὔτε βελόνην.

Θεέ μου! Μήπως ὁ τίμιος ἄνθρωπος δύναται νὰ ὑποφέρῃ παρόμοια ἐξοδα. Ἥδη πάλιν νέον πῖλον. Μὰ τὴν ἀλήθειαν, τοῦτο εἶνε ἀνυπόφορον.

Πάλιν γρόνιαις; Ἐγὼ σοῦ εἶπα ἑκατὸν χιλιάδαις φοραῖς, ὅτι ἐπισκέπτομαι τὴν Α... ἀπλῶς ὡς συμπατριώτιδα. Εἶναι μόνη ἡ δυστυχὴς χωρὶς προστασίαν. Ἰδοὺ τὸ πᾶν!

Σὺ γνωρίζεις ὅτι χορεύω χωρὶς ὄρεξιν, ὅτι ὁ χορὸς μοῦ προξενεῖ δύσπνοιαν. Ὅχι! Ἐγὼ θὰ καθίσω νὰ παίζω, καὶ σὺ παρατήρει.

Τί ἔκαμες ταῖς παντοφλαῖς μου; Ποῖος διάβολος ἐλέρωσε τὸ πόρεμά μου; Τί σκέπτεσαι, ἐπεθύμουν νὰ μάθω.

Πάλιν θεωρεῖς εἰς τὸ θέατρον! Ἀκόμη μὴν δὲν διήλθε τοῦ εἶμεθα εἰς τὸ... Μήπως νομίζεις ὅτι εἶμαι Ῥότσχιλν;

Φώναξε τὴν ὑπηρέτειν νὰ σοῦ πλησιάσῃ τὴν καθέκλαν. Ἐγὼ, τῇ ἀληθείᾳ, ἐθαυρόντην.

Ἀληθῶς, προνομίωτερον θὰ ἦτο ἀντὶ ἀθλίων μυθιστορημάτων ν' ἀναγινώσκῃς συχνότερα τὸ βιβλίον τῆς μαγειρικῆς. Τὰ χρήματα πετοῦν, καὶ φαγητὸν ποτὲ τῆς προκοπῆς δὲν ἔχομεν.

Μετὰ βαθείας λύπης γνωστοποιοῦμεν εἰς τοὺς φίλους καὶ γνωρίμους τὸν θάνατον τῆς συζύγου Ν. Ν. Παρακαλοῦμεν τοὺς εὐαρεστούμενους ἐκ τῶν φίλων... κτλ.

Εἰδοποιήσις. Νέος χῆρος, κάτοχος καλῆς περιουσίας, ἐπιθυμεῖ νὰ νυμφευθῇ ἐκ νέου.

Η ΤΡΑΠΕΖΑ ΦΡΕΙΔΕΡΙΚΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ

Ἡ Ἐφημερίς τῆς Βορείου Γερμανίας δημοσιεύει τὰς ἀκολούθους πληροφορίας περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἐτρέφετο ὁ Μέγας Φρειδερίκος·

Τὰ παρατιθέμενα ἐν τῇ τραπέζῃ Φρειδερίκου τοῦ Β' φαγητὰ δὲν ἦσαν μὲν ὅλως ἐξαίρετα, ἀλλ' ἐκλεκτά. Συνήθως ὑπῆρχον ἐν αὐτῇ 8 φαγητὰ, ἐξ ὧν 4 γαλλικά, 2 ἰταλικά καὶ 2 προπαρασκευασμένα κατὰ τὴν ἀρέσκειαν τοῦ βασιλέως καὶ συμφώνως πρὸς τὰς ἰδίας αὐτοῦ ὁδηγίας. Ὁ Φρειδερίκος συνήθιζε νὰ λέγῃ· Ὅστις δὲν ἀρκεῖται εἰς 8 φαγητὰ, οὔτε μὲ 80 θὰ ἡγχαριστεῖτο.

Ἐνῶ προεγυμνάτιζεν ἐσημείωνε διὰ μολυβδοκονδύλου τὰς ἐπὶ τῶν διαφόρων φαγητῶν παρατηρήσεις του, ὅπως ποιήσῃ λόγον περὶ αὐτῶν εἰς τὸν ἀρχιμαγειρον, ἅμα ἐξερχόμενος τοῦ ἐστιατορίου.

Φρειδερίκος ὁ Β' εἶχε 12 μαγείρους, οὓς ἐπλήρωνεν ἄνδρες, ἕκαστος δὲ αὐτῶν εἶχε εἰδικότητά τινα. Πάντες οὗτοι ἦσαν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ἀρχιτρικλίνου τοῦ βασιλέως κ. Νοέλ. Τὰ σκεύη, ὧν ἐποίουν χρῆσιν, ἦσαν ἐκ καλῆς πορσελάνης. Δὲν ὑπῆρχον ἐπιδόρπια, ἐκτὸς τῶν ὁπωρικῶν. Ἐκ τῶν οἶνων ὁ Μέγας Φρειδερίκος ἡγάπα πρὸ πάντων τὸν τῆς Βορδιγάλλης καὶ τῆς Μοζέλλης. Ἐπίνε δὲ συνήθως μίαν φιάλην οἴνου εἰς ἕκαστον γεῦμα συγκινητῶν αὐτὸν μετὰ ὕδατος.

Ἀπέφευγε τὸν οἶνον τοῦ Ῥήνου ἕνεκα τῆς ἀρθρίτιδος. Ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ βασιλικοῦ μαγειρείου ἀνῆρχετο ἐτησίως εἰς 12,000 τάλληρα. Διὰ τοῦ ποσοῦ τούτου ἔδει νὰ χορηγῶνται 8 φαγητὰ εἰς τὴν βασιλικὴν τράπεζαν καὶ 8 εἰς τὴν τῶν ἀξιωματικῶν τῆς Αὐλῆς. Πρὸς τούτοις τὴν μὲν μεσημβρίαν εἰς τρεῖς, τὸ δὲ ἑσπέρας εἰς δέκα ἢ δώδεκα ὑπηρετάς, καθὼς καὶ κρέας κρόνον εἰς τοὺς βασιλικοὺς κύνας. Ὅτε ὁ Φρειδερίκος προσεκάλει εἰς τὸ δεῖπνον αὐτοῦ διακεκριμένους ξένους, παρατίθεντο φαγητὰ μέχρι 30, ἅτινα δὲν συμπεριλαμβάνοντο εἰς τὸν τακτικὸν προϋπολογισμόν.

Ὁ βασιλεὺς ἔγραψεν ἡμέραν τινὰ τοῦ 1740 εἰς τὸν ταμίαν αὐτοῦ Frederdsdorf· «Εἰμαι λίαν εὐχαριστημένος ἐκ τῆς μαγειρικῆς αὐτῶν, ἀλλ' οἱ μάγειροι δὲν πρέπει νὰ κλέπτωσι τὸ ἥμισυ τῶν χρημάτων εἰς τὸ ὀψώνιον. Οὕτω δαπανῶσι καθ' ἑκάστην 2 τάλληρα περιπλέον. Σὲ βεβαιῶ ὅτι ἡ τροφή ἡμῶν δὲν εἶνε πολυέξοδος, ἀν καὶ καλή». Ἐν τινι λογαριασμῷ τῆς 9 Νοεμβρίου 1734 ἦτο ἐσημειωμένη ἡ ἐκτακτος δαπάνη 25 ταλλήρων, 10 μάρκων καὶ 1 1/2 ἑκατοστῶν, ὁ δὲ Φρειδερίκος ἔγραψεν εἰς τὸ περιθώριον· «Ἐκλεψαν, διότι εἰς τὴν τράπεζαν ἔφερον 100 ὀστρεῖδια ἀξίας 4 ταλλήρων, τὸ γλύκισμα ἐστοίχισε 2 τάλληρα, τὸ ἥπαρ 1 τάλληρον, τὸ ψάρι 2 τάλληρα, τὸ ῥωσικὸν γλύκισμα 2 τάλληρα, τὸ ὄλον 11 ταλλήρα. Τὰ λοιπὰ εἶνε κλοπή. Ἐπειδὴ σήμερον παρετέθη ἐν φαγητῶν περισσώτερον, ἢ ἀρίστη καὶ τὰ πιζέλια, ὅπερ δὲν στοίχίζει πλέον τοῦ ἐνὸς

ταλλήρου, ἡ γενομένη δαπάνη ἀναβαίνει ἐν ὅλῳ εἰς 12 τάλληρα, πᾶν δὲ ὅ,τι ὑπερτερεῖ τὸ ποσὸν τοῦτο, ἐκλάπη αὐθαδῶς. — Φρειδερίκος».

A*

ΔΑΝΕΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ

Διάλογος πάππου καὶ ἐγγονοῦ·

— Πάππου, κλεῖτε, σὲ παρακαλῶ, τὰ μάτια.

— Γιατί, παιδί μου;

— Γιατί ἡ μαμά ἔλεγε χθὲς ἔς τὸν μπαμπά πῶς ἴσ' ἂν κλείσῃς τὰ μάτια θὰ πᾶμε νὰ κατοικήσουμε ἔς τὸ ἰδικό σου τὸ σπῆτι.

* *

Ὁ κ. Ζ. . . ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἄρτι ἐλθὼν καὶ ὁ κ. Β. . . ἱατρός ἐν Ἀθήναις ἀποφασίζουσιν νὰ ἐπισκεφθοῦν τὸ νεκροταφεῖον. Φ' ὀνάνουν. Ἀλλ' εἰς τὴν θύραν τοῦ νεκροταφείου ζήτημα ποῦτος θὰ διέλθῃ πρῶτος.

— Περάσατε, σῆς παρακαλῶ, λέγει ὁ ἱατρός.

— Ὁχι δά.

— Τὸ ἀπαιτῶ, ἐπαναλαμβάνει ὁ Β.

— Τότε ὑπακούω . . . εἴσθε ἔς τὸ σπῆτί σας.

* *

Ὁ κ. Φ. . . ἔχει κόρην εἰς ὥραν γάμου, τῆς ὁποίας ὅμως ἡ ἀσχηρία ἀποδιώκει τοὺς γαμβρούς. Τοῦτο τὸν λυπεῖ πολὺ.

Ἀλλὰ προχθὲς ὁ κ. Φ. φθάνει περιχαρὴς εἰς τὸ καφενεῖον.

— Φίλε μου, νομίζω ὅτι ἔβαλα ἔς τὸ χέρι ἕνα γαμβρὸν περιφνημον.

— Ἀ! εἶνε καθὼς πρέπει, πλούσιος; μὲ ἰκανότητα;

— Ἀκόμη καλλίτερη. . . εἶνε τρομερὰ μύωψ!

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

* * Πολλοὶ ἐμέμφθησαν τὴν τύχην ὡς τυφλὴν, ἀλλ' οἱ ἄνθρωποι ὑπερβαίνουν κατὰ τοῦτο τὴν τύχην. Ὅσοι προσεκτικῶς παρατηροῦσι τὸν πραγματικὸν βίον θέλουσιν ἰδεῖν ὅτι ἡ τύχη βοηθεῖ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τοὺς ἐργατικούς, ὡς καὶ οἱ ἄνθρωποι καὶ τὰ κύματα βοηθοῦσι συνήθως τοὺς ἐμπεριότερους ναυτικούς. Τὰ κοινότερα προτερήματα, ὅσα ἡ φρόνησις, ἡ προσοχή, ἡ ἐπιμέλεια καὶ ἡ ἐπιμονή, πολλάκις ὠφελοῦσι πρὸς ἐπίτευξιν καὶ τῶν ὑψηλοτέρων ἀντικειμένων περὶ ὧν εἰς τὸν αἰὸν ἄνθρωποι.

* * Τὰ χρήματα πλεονέστερας ἐφόνευσαν ψυχὰς ἢ τὰ ὄπλα σώματα.

Τὸ ὄνομα τοῦ Καρχήσκᾶκη ἐνέπνεε τοσοῦτον τρόμον εἰς τοὺς Τούρκους, ὥστε παροιμιωδῶς κατὰ τὴν τῆς νᾶ λέγεται ὑπ' αὐτῶν ἐπὶ τῶν ταχέως φευγόντων· «Ποῦ τρέχεις, μωρὲ, ἴσ' ἂν νὰ σὲ κυνηγοῦσε ὁ Καρχήσκᾶκης;»